

ККЭ

1168

Төлепберген МӘТМУРАТОВ

ЖАҢСЫЛЫҚ САРАЙЫ

ТӨЛЕПБЕРГЕН МӘТМУРАТОВ

ЖАҚСЫЛЫҚ САРАЙЫ

Қосықлар хәм поэма

НӨКИС
„ҚАРАҚАЛПАҚСТАН“
1986

84 Карак
М 68

Мәтмуратов Т. Жақсылық сарайы.
Қосықлар хәм драмалық поэма.—Нөкис,
„Қарақалпақстан“, 1986—120 бет.

Қәдир тұтқан аяұлым Төлепберген!

Сен көз жасындай мөлдір муҳаббеттиң, таңғы шық-
тай таза хұжданның, асқар таўдай жоқары адамгер-
шиликтиң, қара бастың ғамы ушын емес, пүткил адам-
заттың ийгилигине бағышланған нандай ҳадал мийнет-
тиң мақбал даұыслы, бәлент лапызлы жыршысы едиң...

„Адамның хәр қашан мақсети бийик,
Арзы-әрманларын турар нур сүйип;
Дүнья буннан бетер ағарсын дейип,
Хәтте сақал-шашын ағартып кетер...“

Сен усындай әжайып адамлардың ашығы едиң.
Сениң қосықларындағы адамлар сол дәрежеде жигер-
ли еди, сол адамлар шынында да:

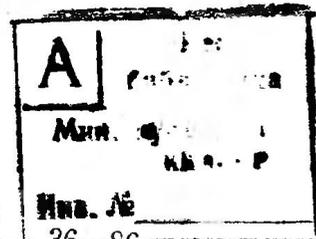
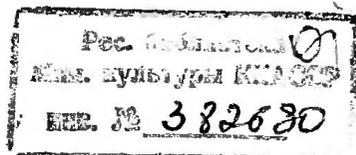
„...Темирлерге жан берип нәхән,
Айға дейин сүйреп баратыр...“

Ға Төлепберген! Еситип турмысан, баспа жигитлери
маған: „Қәдирдан достың еди, соңғы кітабына алғы
сөз жаз“, деп атыр ғой!.. Бул, әлбетте, сениң соңғы
кітабың емес, сениң өз қолыңнан әкеліп тапсырған
соңғы кітабың. Ендиғи кітапларыңның қолжазбаларын
поэзияңды қәдир тутатуғынлар қәстерлеп жыйнап, алып
келіп бере береді. „Жазбайман“ дейин десем, сениң
руұхыңнан қорқаман, жазайын десем, қолымнан кел-
мей жақ...

„Алғы сөз“ деген, еле танылмаған шайырларды
таныстырыу ушын көбинесе „бет ашар“ ұазыйпасын
атқаратуғын болса, оны мен не деп жазаман! Ақыры,
сен алтын лираның тары „дыррың“ етип үзілген
мәүритте-ақ даңғаралы шайыр белгили устаз едиң ғой!
Дүркин-дүркин еликлеушилерің де дурыслап еликлей
алмай бүліп атыр еди. Бул журттың ким болса соған

Рецензентлер: Т. Сейтжанов,
Т. Сәрсенбаев,

7-96 Т-06.

М 470223000 0—075
М—357 (04)—86

© „Қарақалпақстан“ баспасы, 1986

еликлей бермейтуғынын саған айтып отырыўдың, журтка уктырыўдың неси дәркар!

Жазбасам да баспаның: „қәдирдан достың еди“ деп, басқа қәдирданларыңнан да гөре өзиме исеним билдиргенине қуандым.

Ырасында да бармақ бүгип сәнасам, биз жигирма жылдан аслам ўақытты қыл қыймас жоралықта өткериппиз. ТашГУге ізлеп барып тунғыш дийдарласқан жылымыздан бери еслесем, тилиңнің зәрре бир азары тийген мәўритти таппайман, дослық дослық жайы менен, жоралықтың мәниси өз алдына-дә!... Сол алпысыншы жылларғы мениң көкирегимди еслеймисең сен, мен анаў-мынаў адамның изинен сол тәкаббырлығым менен ізлеп барыўым мүмкин бе еди! Сондай тәкаббырлық бир маған емес, сол ўақытта әдебиятқа „м-е-ен“ деп көкирегине урып келген, „усы ўақытқа шекемги поэзиядағы барлық ески сүрдеўге амонаны қоямыз!“ деп, даўрық салып жүрген отыздан аслам хәўескер қәлемкешлерге тән тәкаббырлық еди. Хәзир ойлап қарасам, сол отыздан төрт-бесеўимиз ғана қалыппыз, басқаларының кимиси полковник, кимиси муғаллим, кимиси ең сәтсиз журналист болып кетти, хәтте биреўи хәзир базарда гешир-пияз сагып отыр! Қалған санаўлы төрт-бесеўдин де ишинен тек сениң ғана жұлдызың бәлент жарқырап шыққанын бүгін айтпасам, нәмәртлик болажақ, айтқысы келмегенлер еле де көкирегине урып жүре берсин!...

Сонда бизиң отызлағанымыздың ишинде де бирин бири жалған мактайтуғынлар, ишинен мойынлап турып та еситтирип мойынламайтуғынлар күтә көп еди. Бир күни сен ТашГУды тамамлап, усы „өзи болған өзмәмбетлердиң“ арасына:

„Айтарым аз мударма мактаным,
Маған жақын жанажанларым.
Не барымның бәрин ақтарып,
Айтажақпан жоражанларым.“

Жаман жолдас хәр кимге өткен
Буйым екен, жоражанларым.
Жолдас таўып жүриў де көптен
Қыйын екен, жоражанларым... —деп келдиң..

Сени сүймәўдин өзи қыйын еди, сен қозыдай мөҳмин, қозыдай биймәлел, қозыдай мөлтилдеп ғана жүре-

туғын бала едін, даўысларын-хәм хәммеден жақсылық, меҳир-муҳаббет тилеген, сумлық дегеннен түк хабары жоқ ерке қошантайдың мәйин даўысындай өлпен хәм жағымталлы еситилетуғын, қосықларыңды оқытып тыңлағанлардың қулақ қурышы сирә қанбайтуғын еди:

„Мәлеллесем досларым менен,
Кейиниң ала пушайман жеймен,
„Адамларға азар бергенше,
Өзим азар шегейин „деймен“.“

Сен усылайша адамларды жақсылыққа, рехимшилликке, мийирманлыққа шақырып турасан, ал, тыңлаўшыларың болса усындай сөзлерди тек жақсы адамның ғана айта алатуғынына шексиз исенип отырады, сен олардың усы исенимин хеш қашан алдамассаң сирә!... Соның ушын-хәм сениң досларын жақсы адамлар еди, олардың бирден көбейип кетиўине де пәкизе биймәлеллигин, әлпайымлығын, хәмме менен тил таўып сөйлесе алатуғынлығын, кисиниң күйинишине күйинип сүйинишине сүйсине алатуғынын:

„... Маған ысық күндей жалырап,
Адамлардың жайнап күлгени ..“

—деген хәк кеўилиң.

Сен отырыспаларымызда бар бол, жоқ бол, бәри бир, сен хәкқында жақсы гәптер айтыла беретуғын, сениң қосықларыңды досларың ядтан оқый беретуғын еди. Сениң есиңде шығар, сениң менен биз кеўил „тандырымыздан“ шыққан тунғыш шөрегимизди балабақшаның кишкентайларына бердик. Мениң „Үшпелек“ сениң „Ақ терек пе, көк терек“ деген кітаптарың шықты. Сен онда бизден узақ-узақларда әскерий ўазыйпанды атқарып атыр едін. Өзиң жоқ болсаң да сениң балаларға базарлығының хұрметине, хәзирги мархұм жораң, белгили әдебиат сыншысы Камал Худайбергеновтың Максим Горький көшесиндеги кирейге алып отырған жайына жыйналдық. Сол күни Камалдың байғус анасы түни бойы „Төлекжанның хұрметине аўқат таярлаўдан жалықпайман“ деп, бир тынған жоғаў! Биз сениң төрдеги орныңды бос қойдық, рюмқанды толтырып қойдық. Досларың өзиң болып сөйледи, қосықларың өзин болып сөйледи:

.. Адам болғаным ушын ба!
Қанахат жоқ менде,
Сулыұлықты қолда қысымлап,
Көргім келеді демде.

Сулыұлық мениң көзіме
Көринбес жалғыз,
Гә нур болып көринер,
Гә бәлар нәргиз.

Гә болады ағын сұулар,
Ийреңлеп аққан.
Гә болады назлы дилбар,
Бир кыя баққан.

Гә болады кеуілимде өскен,
Ләззетли сеслер,
Жаным маған: „Шадлы сестен
руұхланып өс,“ дер.

Сулыұлық болады гейде,
Жулдызлы ақшам.
Сонша сулыұ көринер дүнья,
Қанша көп бақсам.

Жек көремен бузақылықты
Мысалы Гамлет.
Алғым келер бар сулыұлықты
Жүрекке жәмлеп.

Қушақлағым келер дүньяны,
Қушаққа сыймас.
Ол ашық етип мени қыйнады,
Оны көз қыймас...”

—Яша Төле-еп!—деймиз биз Қыдырбай Сайыповқа
хәм сениң қосықларыңды ядтан тақмақлап бергени
ушын сыйлық беремиз...

Мушайра дауам етеді. „Төлепбергеннің гөззәллық
атаулының бәрінде жұмысы бар, Төлепбергенде тау,
дала, қыр, қулласы, бәринің жұмысы бар, хеш қай-
сысы оны тынышына қоймайды, соның ушын-хәм
Төлепберген—шайыр. Мен сизлерге Төлепбергенди
ашып беремен,—деп шулғынады Салый Дәулеталыев.—
Инанбасаңыз тыңлап қараң, бұнысы еле баспа көрген
жоқ, дыққа-ат-ат, оқыйма-ан:

Қыр—далада сайранлар қылсам,
Тау көринер көзіме нардай.
Бәлентликлер үстінде турсам,

Самал ойнар ойнақы ярдай,
Мениң менен жұмысы бардай...

—Түсиндирейин бе-е?...

—Түсиндириудің кереги жоқ, қосықтың өзи түсин-
дирип атыр, дауамын оқы!...

Жипек самал гүлдерди тербеп,
Көкирегимди сайратар тардай.
Жүрсем егер самалға өрлеп,
Бийхууш етип кетеди қандай,
Мениң менен жұмысы бардай.

.....
Әрман татлы, әрманым сулыұ,
Әрманларым бийикти алғай.
Көзде—ушқын, жүректе—жылыұ,
Ойлар мени тербейди талдай,
Мениң менен жұмысы бардай..“

Мени әпиу ет, достым Төлепберген! Мен саған
соңғы сөз де жаза алмайман. Соңғы сөз жазар болсам,
қосықларыңды түсиндириуім керек қусаған. Оларды
проза тили менен түсиндириу мүмкин емес, тек ғана
оқыу керек. Қосықларыңның несин түсиндиремен, се-
ниң кимлигинди қосықларыңнан артық түсиндире алар-
ман ба, қосықларыңның өзи-ақ аңқылдап ғана айтып
тур-ау:

„Аллым ба я қалдырдым ба дос кеулин,
Үйге қатал, досларыма бос кеулим,
Дослар менен, қостар менен хош кеулим,
Қатты кетсем өзимди өзим қысарман,
Сонда ғана досларыма усарман.

Мен билмеспен гейде өкпе, ашыұлы,
Мен билмеспен сирә сөйлеп қасыұды,
Мен билмеспен гейде асып-ғасыұды,
Асып кетсем кейин жеймен пушайман,
Сонда ғана мен өзиме усайман...”

Сен усылай етип, адамларға өзин түсиндире бер-
генсең, сырласа бергенсең, муңласа бергенсең. Оқыу-
шыларыңның бәри сениң пүткил инсаниятқа:

„...Дәртин ауыр болса маған бер,
Қосығымды қан жылатайын...”

—деп тиленип, қолларыңды жайыуың менен кеткен

эжайып шайыр екенинди билип калған. Жа-ақ, өзиңнен артық мен сени түсіндире алмайман...

Мәгар мен сен ҳаққында, бизиң сениң менен өткерген эжайып жаслығымыз ҳаққында, саған „үйленгендей эри ийбели, эри қарапайым, эри сулыў бир қыз қыдырып, бизиң дайымның аўылына барғанларымыз, Абат жап бойларының жулдызларға толы эжайып аспаны, шаўкым-сүренли көшелер, таң қулан ийек болып ағарғанша даўам еткен талай-талай әдебий айтыслар ҳаққында, досларымыздың жай көмеклери,ылай тасығанларың ҳаққында жаза берер болсам өз алдына бир том болажақ. Мен бунын машакатынан кашпайман, себеби, жақсыларды еслеў ушын шеккен машакатыңның өзи—ләззет. Бизиң жигирма жыллық дослығымыздың ҳүрметине сен мени әпиў еткейсең—мен саған еске түсириў-ҳәм жаза алмайман. Еске түсириўлердиң көбинесе өлген жақсылар ҳаққында жазылатуғынын билгенликтен де жазбайман. Сени марҳумлар қатарына қосыўға ҳүжданым бармайды, ҳүкуўкым да жоқ. Көрип отырсаң ғой, биз екеўимиз мениң жұмыс өжиремдеги „Москва“ маркалы машинкамның қасында жүзбе-жүз, көзбе-көз тирилерше сәўбетлесип отырмыз. Сен мени кешир, сол баяғы жигирма жыллық жоралық дәўиринде де мен қасымдағы уллының уллылығын билмегеним ушын кешир! Буны маған мынаў қосықларың ҳәзир айтып отыр. Мине, мениң алдымда сениң „Лирика“ кітабың жайыўлы. Титулына қарап жибер, мынаў сениң қол таңбаң:

*„Шаўдырбай-а“, достым, Шаўдырбай,
Өмир ышқы бизди жандырғай,
Бизлер—уллы жаратыўшымыз,
Жүрегимиз бәрға саў турғай.*

Автор: М. Төлек.

28/VIII—66-ж Нөкис, полиграфкомбинат*

Есиңе түсти ме қашан жазғаның! Пединституттың өзбек тили муғаллими Ғайып Якубов, Узақбай Пиржанов, сен, мен төртеўимиз түплеў цехындағы сениң „Лириканды“ көремиз деп, үсип кирип кетпедик пе?! Түплеў цехының начальниги Сашканың кабинетиндеги кишкене мушайраны, „өз сөзлеримиздиң өзлеримизге узақтан еситилгендей“ болып сезилгенлерин есле.

„Жүрегимнің тандырында писип шыққан шөрегим, аўыз тий жора,“ деп, усы кітапты усыңғанларың еле есимде. Буны сол күни айтқанын қылмай, бизлерлен айырып, биреўлер қонаққа алып кеткен Ғайып Якубов та мәңги еслеп қалған. Бул кітап, сениң усы қолтаңбаң маған буннан былай ҳәр кашанғысынан да қәстер-ли. Буны мен пешанама тийгизип, бир сүйип, архивиме сақлап қояман. Балаларым мениң қандай уллы адамлар менен жора болғанымды билип мақтансын! Сен мақтаныш етиўге арзыйтуғын шайыр едиң, бәринен де бетер, инсан, шын мәнисиндеги бас ҳәрип пенен жазылатуғын инсан едиң. „Адамгершиликке абайлы болың“ деп, жар салыў менен:

... Саў болың ағайинлер.
Саў болың көз көргенлер.
Саў болың ағайин Жер,
Саў болың өскен жерлер!...

—дедиң де тез қайтып келетуғындай хошласып, кеттиң де бардың! Күнде жолына қараймыз, кешигип атырсаң, ағайиним, сен бундай бийтәртип емес едиң!.. Бүгин-ертең редакциямыздың босағасынан атлап келетуғындай есикке қараймыз, биз сени күтсек, қолжазбанды қолтықлап, жубайың Амангүл кирип киятыр! Үйренген әдет пе, я көп зарықтырып күттиргенликтен бе, „Өзи қайда!“ деппен. Түри солғынлаў Амангүл, үнсиз ғана „өзи мынада“ дегендей, баўырына басқан қолжазбаны нұсқап көрсетти!..

Бирден есиме мынаў түсип кетти: қырмызы макбалға бөленип сен қолыңды әлипласм алып жатырсаң. Жүристурысы, сөйлеўи шалт болғаны менен усындайда өзин ушлаўға академик Сабыр Камаловтан қалыспайтуғын яшуллымыз Төлепберген Қайыпбергенов: „Қарақалпақ совет поэзиясының усы ўақытқа шекемги ең күшли шайырының бири көз жұмды...“ деди де, тығылып, сөзиниң изин айта алмай, жылап жиберди. Сондағы көзинен сорғалаған жасты көзинди бир ашқаныңда көретуғын едиң, әттең, ашпадың-дә! Бул адамның рухының қаншелли беккем екенлиги өзине мәлим, бәлким сен“ усындай адамлардың көз жасын көрсем қыйналып қаларман“ деп, меҳир-муҳаббетке толы, гөззаллыққа ашық, өмирге қуштар көзлеринди ашпаған шығарсаң!.. Ҳәзир ойланып қарасам, сонда ол киси қағылмай

қалған қанатыңның пәрұазын, жазылмай қалған дебдиү-
леринди, көрилмей қалған қууанышларыңды жоқлап
жылаған екен ғой! Дүньяда аяқланбай қалған қосық-
тың, айтылмай қалған сөздің, хәуижине минип қиятыр-
ғанда парға үзилген тардың, бәринен де бетер шала
орынланған эрманың пәнти жаман:

.Оқо! Пушкин парнасына
Мингим келип тұрыаты,
Шайыр минген тау басында
Турғым келип тұрыпты...*

Сен сол тауға пәрұаз етип баратыр едің, қаншелли
бәлент эрман бар еди сенде!... Бул—жоқлауға да, жы-
лаға да арзыйтуғын эрман еди...

Сен „Дүнья сөйлей билер сөйлете билсең“ деп,
усы дүньяны тек жақсы нийеглерге сөйлете алған
эжайып шайыр едің.

Мен хәмийше „жақсы шайыр өлмейди, оның көзи
де сөзинде, өзи де сөзинде. Оның жақсы сөзи ядлар-
дан ядларға, саналардан саналарға көшип, көкирек-
лерди ағарта береді, жасай береді“ деген пикиримнің
еле фанатигимен. Мен де тап өзіндей:

...Қарсыман, қарсыман
Және қарсыман
Өмирден өлимнің тууылғанына!..*

Қарсыман! „Жер аұырса мен де аұырдым..“ деген
шайырға, бул дүньяда табыт емес, бесик мүнәсип. Бул
бесикте өзи менен бирге аұырған перзентин анамыз
Жер тербегеде, тербетип уйқылатады. Өзің билесен,
хәзир тезлик дәуири. Әуладлар тез ер жетип атыр.
Баяғы „Әмиүдәрья“ журналының биз прозасын, сен
поэзиясын меңгерип турған күнлеримизде палапан ша-
йырларға:

.Сүйемен деп,
куры қыйғырыудан
Не пайда!
Ұтанды,
Адамды
сүйиу керек
Жанын ашып, берилип,
Ашыұланып,
тасып төгилип.

Күйип сүйиу керек,
Сүйип күйиу керек!..*

—деп зинхарлай беретугын едің. Хәзир биразы кана-
ты жетилип, естияр шайыр болып қалды. Олардың бира-
зы менен үлпетлеспен, шауқым-сүренли, айтыс-тартыс-
лы баскоспаларына мирәт етеди. Бараман. Сонда төрде
мудамы бир орын бос турады. „Төлепберген ағаның
орыны ғой!“ дейди биреуі. Менде бир ғайры тәбийий
халат пайда болып: „Өзи қайда!“ деймен „Өзи өз оры-
нында!“ дейди тағы биреуі. Тағы биреуі: „Сен өйтип
адамларды алдама. Көрип тұрсаң ғой, оның орыны
зорлық пенен жулынған гүрек тистиң орынындай үни-
рейип тур!“ дейди. „Келе қойса болар еди! Ондағы
„Жақсы адамның жүрегін“ айтпайсаң ба, тез келсе
екен!“ деп шырпынса, тағы биреуі: „Ондай адам жу-
уығарада келе қоймас, қиятырғанда дүрсилдисі қаш-
шан-ақ еситилер еди!... дейди биреуі қапылтып.

Менің жүрегім жылап сала береді!..

Мен сениң менен әлұидақ айтыспайман, тағы бирде
сөйлесермиз, мезгил ярым ақшамнан өтип кетти, азан-
да ерте жұмысқа кетиуім керек, Төке. Әне, сола-ай,
не, танымай турмысаң?

...Өшип кетермен деп сйлзған едим,
Отымды жандырар жанлар бар екен...—

деп исенген нешше жүз мың жораларыңның ишиндеги
ен жақынларыңның бирмен ғой. Бар, бийғам, арқайын
уйқылай бер, ертең тағы оқыушыларың менен ушыра-
сарың бар, уйқыла достым... Калыс гәпим усы. Дурыс-
лығына қол қояман:

Шаудырбай Сейтов.

12-февраль, 1986-жыл, Нөкис.

*ЖЕР АЙЛАНСЫН
ДОСЛЫҚТЫҢ КӨШЕРИНДЕ*

ҚОСЫҚЛАР

КӨКТЕ ҚУЯШ ҚАЛСЫН, ЖЕРДЕ ЖАҚСЫЛЫҚ

Жууылып гүптікпей, көңілдің дағы,
Татлы сезім шәменлері оянсын,
Әрман кестесінің жипек сабағы,
Жақсылық бояуы менен боялсын.

Душпаның дәс келип сени жеңсе де,
Үмит бүргиклері өлип кетпесін.
Көктегі жұлдызлар хәтте семсе де,
Көңил жұлдызлары семип кетпесін.

Жақсы мұхымларды сақлар бағманлар,
Айтайын мен бұны утырында:
Жойтпай сақлаңызлар жақсы адамлар,
Жақсылықтың барлық туқымын да.

Хайран болған ұақта ақыл-хуушларын,
Түрли бәле-қадалар қапалағанда,
Жақсылықты сақлап қалын досларым,
Қыста қолаптада қоз сақлағандай.

Достым, халық ушын егер қабарсаң,
Түрли бәлелерден сени қорғайын.
Зерин болмаса да сен жарқырарсаң,
Көңілінде жақсылық болсын хәрдайым.

Өмірдегі менің мақсет-мурадым:
Қууып шығыу қайда болса пәс кылық.
Дүньяда не қалсын десе, жууабым:
Көкте қуяш қалсын, жерде жақсылық.

ТӘБИЯТҚА ТӘНЕ

Адамлардың ағласы саған
Қуяштан кем хызмет етпейди,
Жақсы иси етеди дауам,
Неге жасы жүзге жетпейди?

Адамларға бахыт дүньясын
Ашқанларды неге көрмедің?
Айт, тәбият, Қуяштың жасын
Сен Ленинге неге бермедің?

Адамлар бар бериуши кызғын,
Жұлдыз киби өтер жарқырап,
Миллиард жасар жарық жұлдыздың
Жасын жасап кетпейди, бирак.

Жұлдыз киби хызметі басым
Екенлигин неге көрмедің?
Айт тәбият, жұлдыздың жасын
Жақсыларға неге бермедің?

Тилге келди тәбият сонда:
— Буның ушын жемеңиз қайғы,
Жұлдыз аты умытылса да,
Жақсының аты умытылмайды.

Қууат кегип, бир күни тыным—
Табар, бәлким, көктің қуяшы,
Бирак, Ленин тәлийматының
Таусылмайды энергиясы!

МАҚТАНЫШ

Мақтаныш сезими көкректи кернер,
Ел менен нәүпирдур шадлық дәрьясы.
Тынышлық байрағы қолда желбирер,
Елим гүллән жақсылыққа жол басы.
Атлаған бахыттың босағасынан,
Мен дана Лениннің Ұатанласыман!

Халықтанман Лениннің меҳри түскен,
Сонлықтан мәканым сулыұ, хоширей,

Қутлы Ұатаныма қууанаман иштен,
Усы руұхый күшлер мени өсирер.
Октябрь таңының нур-шуғласынан,
Көркейген журтымның заманласыман.

Гербинде бириккен Балға-Орағы,
Саулатлы Ұатаным әжайып аўқам.
Шақаларын жаяр дослық дарағы,
Алтын нуры менен аймалар ҳәр таң.
Дослықты аңлатқан көз қарасынан,
Туұысқан халықлардың заманласыман.

Мақтаныш етемен Ұатанымды мен,
Тәбият бермеген қанат жаратқан,
Космослық дәуирдің пәрұазы менен,
Қалғып кеткен жұлдызларды оятқан,
Биринши жол салған көк арасынан,—
Юрий Гагариннің заманласыман!

ДҮНЬЯ СӨЙЛЕЙ БИЛЕР

Дүнья сөйлемейди деген гәп ялған,
Дүнья сөйлейди ол, сөйлете билсең.
Ол жанлы, аяғын басады маң-маң,
Ол сүйеди сени, сен оны сүйсең.

Адамлар, адамлар, дүнья қолыңда,
Қалай сөйлетсеңиз, сөйлейди солай.
Ҳеш қандай нәрсеге жарлы емес дүнья,
Жаманлық бисияр, жақсылық нобай.

Сөйледі бул дүнья талай заманлар,
Түнерип-түнерип тунғыйық болып,
Әйдарға тилиндей тили жалаңлап,
Топалан, улы-шуу, кум-қууыт болып.

Дүнья гейде жууас, гейде жалмауыз,
Ол жыртқыш ҳайуандай ырылдап сөйлер.
Өзин жауыз болсаң, олдағы жауыз,
Пулемет болып та тырылдап сөйлер.

Дүнья сөйлер дәрья ағысы менен,
Сөйлер халықларға қонған қут болып.

Сөйлер сондай татлы дауысы менен,
Сөйлер ол ырғатылған бийдайлық болып.

Пролетар көсеми Ульянов Ленин,
Дүньяға жаңадан сөйлеп тил берди.
Барлық континентлер усы тил менен,
Сөйлеп үлгерди.

Бул дүнья кем-кемнен жақсыға дөнер,
Болмайды бахыттан сөйлемесе де.
Дүнья сөйлей билер, сөйлетсең егер,
Бирақ, қалай сөйлетиуде мәселе.

БИЗ ҚУШАҚ АШАМЫЗ АШЫЛЫҰЛАРҒА

I

Заманым зауықлы. Шыңларға шығып,
Қарайман тағы да жаңа шыңларға.
Алыс мәнзиллерге көзимди тигіп,
Қол созып бараман жаңа жылларға.

Турған бийигимнен қарайман пәске,
Қанша көтерілип, қанша өскенбиз!
Қаншама жақтылық бергенбиз кешке,
Қанша тастай түйінлерди шешкенбиз!

Мың жыл таслап кеткен аралықтарды,
Толтырып барады жедел, өскинлик.
Жүз жыл ислеменген жаңалықтарды
Ендирип барады бизің Бес жыллық.

Жаңа Бес жыллықтың жаңа баласы—
Сәлем, Жаңа жылым, Сексен биринши!
Бахыт хәм де шадлықтардың жаңасы
Қағып тур қапыңды, халқым сүйинши!

Халқым жаңа жылды жыллы қабыллар,
Ұатамым халықлары бәрқа дос, татыу.
Және атыу ушын жаңа адымлар
Бес батыр орнына келди Бес батыр.

Сырын аян етип нешше сырлардың,
Зор ғайрат саламыз қосылыуларға.
Қушағына енип жаңа жыллардың,
Биз кушақ ашамыз ашылыуларға.

2

Жыллар өткен сайын кеңейер жоллар,
Еллер түсинисип, жибисер тоңлар.
Көңил қабармасын, кәдирданларым,
Имаратлар қурып қабарсын қоллар.

Тынышлық—урандур ғаррыға жасқа,
Уллы мәселе жоқ усыдан басқа,
Болмасын адамның құрал-жарағы,
Тек те еки қолы, мушынан басқа.

Тынышлықты қорғау-зор ис дегениң,
Жаманлық пенен хеш көриспегениң,
Нәлетий урыстың гөри қазылып,
Тепкилеп көмилсин урыс дегениң.

Жақсы нийетдилер қуяшлас болсын,
Дүнья халқы қадал класслас болсын,
Ақаяқлар аяғынан ақсасын,
Тислеуиктиң тиси пласмасс болсын.

Дүньядағы кескинликлер жумсарсын,
Жәхилдин көңилине жақсы ой салсын,
Жолы дүзиу болсын өзи дүзиудің,
Жолы қыйсықлардың өзи қыйсайсын.

Қыйсық жолдан жүрген сүринип кетсин,
Досқа зыян еткен урылып кетсин,
Апыл-тапыл қәдем басқан бөбеклер
Жаңа жылда сөйлеп, жууырып кетсин. —

Жақсыларға мұдам күн ашық болсын,
Төрт тәрәпи кубла-жол ашық болсын,
Жети ықлым жайнап құғанышынан,
Халықтардың алғысы минәсләп болсын.

3.
Айыу

Минезлер жипектей болып есилсин,
Былыр түсинбеген быйыл түсинсин,
Жолы ашық болсын көңили ашықтың
Көңили жабықтардың жолы кесилсин.

Жүзгеше қартаймай өмир сүриңиз,
Хеш ұақта солмасын өмир гүлиңиз,
Қайғы адамзаттан бөлек жасасын,
Шадлықхана болсын бәрхә үйиңиз.

Душпанлар аяққа бас урып өтсин,
Қара көкиреклер басылып өтсин,
Бала-шағасына бермей жыйнаған
Сықмардың дүньясы шашылып кетсин.

Жақсылардың аты әпсана болсын,
Пейилдің жаманы шошқада болсын,
Журттан жыйғанлардың аузы гәшшийип,
Шермендеси шығып, масқара болсын.

Журтым сексен бирге ыразы болсын,
Хәр қандай бәлениң иләжи болсын,
Өзинен басқаны сүймегенлерди
Аяз атамыздың аязы урсын.

Өнерлинің бармағынан пал тамсын,
Мың да бир бәледен аман жан қалсын,
Саатлар жүрсе де шебинә қарап,
Ғаррылар оңына қарап қартайсын.

Дарақлар ырғалып өссин далада,
Турмыслар өзгерип, көшсин жанаға,
Жигитлер қызларға усай бермесин,
Бирақ, усап барсын ауыл қалаға.

Адам билмейтуғын шүңгил қалмасын,
Досларым, өмириң гүл-гүл жайнасын,
Бәрхә ашық болсын көңил аспаның,
Қыста да бағыңда бүлбүл сайрасың!

31-декабрь, 1980-жыл.

• • •

Мен хәққында шығарып хәқким,
Айыр мени байрам-тойыңнан.
Болсын десен шадлығым пүтин,
Қосығымнан мени айырмаң.

Ақ көкрек болса хәр адам,
Сумлық болмас ақыл-ойында.
Айыр мени өтирик-жаладан,
Хадаллықтан мени айырма.

Шадлық тауып усы бостаннан,
Кууанышым сыймас қойыңға.
Айыр мени жалған дослардан,
Хадал досларымнан айырма.

Бул дүньяда ырас сөзлерден
Қымбатырақ не бәр шайырға!
Айыр мени шийрин түслерден,
Ашшы хәқыйқаттан айырма.

Не бир, не бир ауыр жүклерден
Салмақ түсип турсын мойыңға.
Айыр мени жеңилтеклерден,
Ауырлықтан мени айырма.

Ұатаныма сөз айтпа ойнап,
Түсимде де оннан айырма,
Жазаласаң, жазала байлап.
Ана жерде өскен қайыңға.

Шырайымды урлайын десен,
Жаслығымнан айыр, қайылман.
Ардан жуда қылмайын десен,
Ана жерден мени айырмаң.

АНА

Ана садық бизге удайы:
Әди ұлеймен ананы жалғыз.
Болғанда да қыямет-қайым,
Сени таслап кетпейди хәргиз.

Мийримлилик океанынан,
Суўсын берер аўырсаң ана,
Қабырғасы қайысып шыннан,
Бас ушыңда болар сол ғана.

Елге апатшылық келгенде,
Хәр ким басы менен ғай болып,
Көкте жұлдыз сийрексигенде,
Туұылады саған Ай болып.

Ана киби болмас шын дос та,
Өмир деген талай арпалыс.
Хәмме сеннен бас алып қашша,
Айланады тек ана байғус.

Егер саған қәўип дөнгенде
Хәмме қашып табар басқа жол,
Тири болса анаң әлемде.
Тек қасыңда қалатуғын сол!

ҚАРТАЙЫҒА АСЫҚПАҢЫЗЛАР

Куўанамыз күн өткен сайын,
Киси қатарына қосыламыз.
Биз үлкейип жыл өткен сайын,
Жыллар тез өтсе деп асығамыз:

Жасарыўға асықсақ бир гәп,
Асығамыз неге қартайыўға?
Турған жақсы емес пе нурлап,
Өскен гүлдей март айында?

Жаслық деген жап-жасыл майдан,
Гүзде сәнсизленер палыз да...
Неге асығамыз? Сулыў шырайдан
Айрылыўға асығамыз ба?

Жыллар алып кетеди кем-кем,
Сәнмизди, жаслығымызды,
Неге алып кетпейди екен
Жаслық емес, пәслигимизди?

Мәңги жайнап турмайды бәхәр,
Жыллар зуўламас деп қорықпа.
Өмир деген бир уллы сапар,
Үлгересең ғарры болып та.

Әх, жаслық тәрк етпеген кимди!
Жаслық өтсе хешким куўанбас.
Бир уақлары жас болғаныңды,
Әўладларға айтсаң инанбас.

Сизлер жаслық дәўранын сүриң,
Жайнай берин хәзирги жаслар.
Бул өмирди көркейтип турың,
Қартайыўға асықпаңызлар.

Тез қартайыў-жанға қаслықты,
Елдиң сәни жигитлер, қызлар,
Жеңил күлки менен жаслықты
Өткеріўге асықпаңызлар.

Гүлге гүмша байлатып кетиң,
Жаслығына болмаң карыздар.
Бул өмирди жайнатып өтиң,
Қартайыўға асықпаңызлар.

ТӨРТЛИКЛЕР

Мен хайран қаламан: не ушын таўлар
Бийик болған сайын суўық болады.
Мен хайран қаламан: гей бир адамлар
Бийик болған сайын суўық болады.

Қыйратқанын көргенде
Адамнан жинли нәрсе жоқ.
Жаратқанын көргенде
Адамнан уллы нәрсе жоқ.

* * *

Жақсы кітап-жанның азығы,
Тез жетеді жигит-қызларға.
Дузы кем кітаптар дүканда
Қосылып сатылады дузларға.

* * *

Жеткиликсиз күннің бақканы,
Көзің қуяш болып бақпаса.
Жеткиликсиз Әмиудің аққаны,
Меҳриң дәрья болып ақпаса.

ӨМИР СУЛЫҰ

Адамлар сарыптар қууатын, күшин,
Қалай сарыплаганын жол айтып өтер.
Көп нәрсе жоғалтар келешек ушын,
Хәтте жаслығын да жоғалтып кетер.

Аға-аға уйық тебер дәрьяны,
Адам жасай-жасай кетер дәрманы,
Бирақ әзелден бар ески дүньяны,
Қайтадан жасартып, жаңартып кетер.

Келешек әжайып өмир болсын деп,
Дүньяның рәхәти кейин болсын деп,
Улы-қызларына жеңил болсын деп,
Өзинің үстине жүк артып кетер.

Адамның хәр қашан мақсети бийик,
Арзыу-әрманларын турар нур сүйіп,
Дүнья бұннан бетер ағарсын дейіп,
Хәтте сақал-шашын ағартып кетер.

Өмир сулыу, жасасаң да қыйнала,
Өмир сулыу, бармас көзің қыймаға,
Адам қартайса да жақты дүньяға
Қарай-қарай көзі қумартып кетер.

МӘҢГИ БУЛАҚ

Таулардан аққан суу таза хәм тынық,
Оннан қанып-қанып бир ишсем дерсен.
Әтирапында гүлдер өсер қулпырып,
„О, бийиклік!“ деймен шыңларды көрсем.

Мен Ленинди мегзетемен шыңларға,
Оның идеясы соныңдай пәкдур.
Мен Ленинди көсемимди тыңларман,
Оның идеясы таза булақдур.

Шадлығы жадырап жүзине шыққан,
Хәр бир адам сол булақтан нәр алса.
Бул ялған сөз емес, мине сонлықтан,
Совет адамының жүрегі таза.

Ленин идеясы шыңлардай бийик,
Уллы идеядан хәмме нәр алар.
Жасаймыз бәрхәма биз оны сүйіп,
Сонлықтан көңлимиз көкке барабар.

КОМСОМОЛ ЖАСЛАРҒА

Хәр жыл тода-тода тырналар ушар,
Мың жылда мың дөнип мәусим алмасар,
Ұақты жетіп мүжилсе де асқар тау,
Комсомол жаслығым мәнгиге жасар.

Ленин ақылының мөлдір булағы,
Жаслар өмирінде жайнап турады,
Сол булақтан нәр алғанлар удайы,
Мәңги жаслық болып жайнап турады.

Елимиздин көрки, жамалы сизлер,
Уллы коммунизм адамы сизлер,
Лениннің ұрпағы—комсомол жаслар,
Ленин өмиринің дауамы сизлер.

Сизлер жүрген жерде сазлар шертилип,
Меңиреу далалар жайнар жан кирип,
Сибирь кәнлерине ашылып жоллар,
Тундра түнегі қашар серпилип.

Сизлер жүрген жерде гүл шешек атар,
Қалалар бой тиклеп, дүзейди қатар.
Бостан болып Еллик, Қаршы шөллери,
Әлұан-әлұан гүллер әтир таратар.

Айбатыңа жаулар бағынып турар,
Саулатыңа таулар табынып турар.
Комсомоллық ғайратыңнан Ана-Жер
Жаслық липасларын жамылып турар.

Жаслық интә, жедел хәм де ықласың,
Қыйынлыққа қасарысып қайтпасың,
„Жасыңда да қарық емес едің“ деп
Қартайған шағыңда хеш ким айтпасың,

Иси менен елин жайнаттырмаса,
Бойда жаслық жигер қайнап турмаса,
Жаслық саулат, шырайыңнан не пайда,
Жүрегің от болып лаулап турмаса.

Ғайратыңа тау қулатып жасаңыз,
Бул өмірди жарқыратып жасаңыз,
Досларыңды сүйсиндирип исиңе,
Душпаныңды қалғыратып жасаңыз.

Елге хызмет етиу-бас уғым болсын,
Ылғаллы мийнетлер дәстүриң болсын,
Кезинги әуладлар айта жүргендей,
Мақтаныш еткендей жаслығың болсын.

Гүллер қулпы дөнип басқан изиңде,
Нәзеринди келешекке дүзиуле,
Илгери нийетли комсомол жаслар,
Көрискейли болсын коммунизмде.

ЖЕҢИС

Дүньяға тынышлық дәнниң себемиз,
Қарсылыққа қасарысып келемиз,
Тилегимиз дурыс, жолымыз саррас,
Биз жеңдик, жеңемиз, жеңе беремиз.

Урыс—жәхән жүзиндеги қара дақ,
Күйген мийнетлер ол, күйген дәрамаг.

Әламаг қуралды жоқ етиу ушын,
Адамлардың күши керек кәрамаг.

Алдымызда еле уллы жеңис бар,
Жоқ болар жәхәннен урыс-қағыслар,
Пазнаға айланып ракетағалар,
Тынышлық дүньяда мәңги қоныслар.

Еле уақыт келер, мен ойлап турсам,
Дәри ийиси емес, аңқыйды жуусан.
Қурал жарақларды қатарластырған,
Өтмишине күлип қарайды инсан.

Талай президентлер келип кетеди,
Талай ээзүүлер өлип кетеди,
Пүткил адамзаттың қәхәри менен,
Урыстың музлары ерип кетеди.

Суудан тыныш, қардан ақдур арымыз,
Адамзаттың дәртлерине жарымыз,
Бир елде өрт болса—өрт өширгишпиз,
Парахатшылықтың байрақларымыз.

Тән емес бизге журтты қызғаныу,
Мақсетимиз жүрек емес, муз жарыу.
Бизин қуралымыз-келисим дүзиу,
Бизин уранымыз-қуралсызланыу.

Халқым айтар, „Шоқмар жыйнайды тентек“,
Импералистлердин әдети ол тек.
Хеш қашан дүньяда болмасын урыс,
Болсын ол уақытқа әбәший ертек.

Нийетимиз хақлығын аңғарыу ушын,
Гербдеги Орақ-Балғаны түсин,
Бизлерде қудиретли қурал-жарақ бар,
Сиятеу ушын емес, қорғаныу ушын.

Жоқ болар дүньядан урыс урығы,
Хәм де душпанлардың жаман қылығы,
Адамлардың емес, көбейип барар—
Қурал-жарақлардың қойымшылығы.

ҲАДАЛ АДАМЛАРДЫҢ ЖҮРЕГИ

Адам деген эжайып нәрсе,
Онда сырлы материклер бар.
Илим оны тексерип көрсө,
Еле көп нәрсени анықлар.

Доктор анықлайды кеселин,
Рентгенге салып көп қарап.
Бирақ қандай адам екенін,
Айта алмас ҫеш бир аппарат.

Жаны иплас жанларда, доктор,
Айтса „жүреги таза“ деп.
Жүрегінде аўырыў көпдур,
Дүзелмейди пал жеп, ғоза жеп.

Жүрек, жүрек, аяйман сени,
Жаны ипласлардың жүреги!
Сол қараңғы сарайдан сени
Сыртқа алып шыққым келеди.

Қайда барса, сен сонда барып,
Хызмет қылдың сен оған узақ,
Абайсызда қоршаўда қалып,
Әсир түскен адамға усап.

Жаны таза жанларды, доктор,
„Жүрегінде дақ“ деп қыйнама,
О, оларда пазыйлет көпдур,
Биле билмес медицина да.

Жүрек, жүрек, жәбиркеш жүрек,
Ҳадал адамлардың жүреги,
Сени жақты қуяшқа теңеп,
Көклерге көтергим келеди.

Адамлардың ҫадал екени
Айландырмас ЭВМ мийин,
Кимнің қандай адам екенін,
Адам билер ең алды бурын.

Жақсылардың жүреги бәлким,
Даўа таппай жоғалып кетер,
Бирақ атын өз ийесинің
Бәлентликке шығарып кетер.

ТАРТЫЛЫС ЗАҢЫ

Әлем сырларының әндийшеси бар,
Түнлерде аспанға көп қарар адам.
„Анаў жымынласып турған жулдызлар
Түсип кетпеймекен?“ деп қалар адам.

Ньютон қануны жасайды мәңги,
Ким кетеди өз анасы қасынан?
Өз заңына садық сайяраларды,
Ҳеш ким тайдыралмас орбитасынан.

Айланар қуяштың этирапында,
Менин планетам—Ана жулдызым.
Жасап турмыз биз тартылыс заңында,
Ҳеш ким бура алмас жолларды бизиң.

Миллиард жыллар бойы жулдызлар бәрхә
Бирин-бири теңдей күш пенен тартар.
Қуяш этирапында айланғанларда
Жақтылық келешек болмағы дәркар.

Адамлар жулдыздай көринер көзге,
Дийдар көриспесек сағынамыз биз,
Бәрхәма сүйенип бир-биримизге,
Тартылыс заңына бағынамыз биз.

Биз таўап етемиз дослық қуяшын,
Ол аман сақлайды пүткил дүньяны.
Тек жулдызлар емес, адам дүньясын
Бириктирип турған тартылыс заңы.

БОЛАР

Болсадағы ҫәмме күннен нур емген,
Дүньяда дослар да, душпан да болар.
Адам да куралар түрли реңнен,
Қан-қырмызы, тис-ақ, шаш кара болар.

Жақсының сүйкімлі болар шырайы.
Жазда суұйтқандай қауа райы,
Қызғаншақ жигиттің көңіл сарайы
Саратан ишінде музхана болар.

† Жақсы сөзді хәмме сыйлар,
Жаман сөзлі хәр бәлеге шаталар,
Қосылғаның болмаса шын опадар,
Көзі сенде көңлі басқада болар.

Елине мин таққан естен айырылып,
Жерине мин таққан күштен айырылып,
Хәммеге мин таққан достан айырылып,
Соңында әлемге әшкара болар.

Кең дүньяға неге керек таршылық?
Гейде соған қыйналаман арсынып,
Совет елиндеги бирәдаршылық,
Әуладтан әуладқа әпсана болар.

„Бахыт“ деген сөзден ағла Гәп бар ма,
Нур болып таралар барлық жақларға,
Ленинлик идея барлық ұақларда,
Руұхый өмирге баслама болар.

Хызмет десе өзін алып қашқанлар,
Тегін дүнья үшін аузын ашқанлар,
† Насақ сөзді тумлы тусқа шашқанлар
Тәни ақ болса да, ташқара болар.

* * *

Илхам алсам алтын таңнан,
Жазғанларым хақ гәп болар.
Жас көңілде арзыұ-әрман
Қысы жазы қат-қат болар.

Жананлар мегзер думанға,
Жақсы адам бул заманда,
Көңілханаң музлағанда—
Жылытыұшы әптап болар.

Көп болар журтғың сулыұы,
Қыйсық болсада мурыны,
Пәкизе болса қылығы,
Қара бала, аппақ болар.

Билмесе жақсы-жаманды,
Хадалға қосып харамды,
Тум-тусың бәрха қараңғы,
„Соқыр теке бақ-бақ“ болар.

Ишпей-жемей пул сақлаған.
Көңилинде кир сақлаған,
Хәр кимге бир жалтақлаған
Ақыллы да ақмақ болар.

Жөнсиз күлкіге берилсен,
Жумыс ислеуге еринсен,
Журт көзине жин көринсен,
Изги жағы „ұақ-ұақ“ болар.

Гөрқаұлығыңды тыялмай,
Журт хақын жесең уялмай,
Суұы төгилген кумандай
Абрайың лақ-лақ болар.

Адам болмайды нийетсиз,
Тил деген болар сүйексиз,
Сөзді сөйлесең дәйексиз, †
Басыңда көп тоқпақ болар.

Жуұабым жоқ көп сауалға,
Гей жақсы мегзер жаманға,
Ғарры үйленсе жананға,
Ел аузында көп гәп болар.

Қойма өзінди жоқары,
Халық берсин саған баҳаны,
Журт жапқан хұрмет шапаны,
Бойларыңа шап-шақ болар.

ТЕРМЕ

Топасларды кескир болып жеңемиз,
Нәкасларды ушқыр болып жеңемиз.

Наһақларды биз ҳақ болып жеңемиз.
Шатақларды биз пәк болып жеңемиз.

Сайызларды терең болып жеңемиз,
Ауызларды герең болып жеңемиз.
Быжықларды биз жат болып жеңемиз,
Нәмәртлерди биз мәрт болып жеңемиз,
Қыйынлықты шыдам болып жеңемиз,
Наданларды адам болып жеңемиз.

* * *

Гүлдирлетсе гүлдирмама
„Дигирманын“
Қабак үйип, айнып ҳауа,
Жауар жауын.

Жауған жауын—жердің сууы,
Пуў болып ушқан,
Сонлықтан да аспан жасы,
Жерге тууысқан.

Ол булыт болып қаңғыды узақ,
Таппады мәнкан.
Ата-анасыз балаға усап
Тар болды жақан.

Жалықтырды қаңғымайлық,
Қайғысы артты.
Түнерди ол қабак үйип,
Жерге кумартты.

Ойланса да удайына,
Таппады имкан.
Кейин аспан кудайына,
Салды ол қыйқаң.

Кудайдан да болмай жәрдем,
Айланды жасқа.
Қамықса да ол бәрха, ҳәр дем,
Илаж жоқ басқа.

Көз жасынан ашылған көздей
Ашылды аспан.
Қууанышлы анадай мысал,
Жер болды бостан.

Өсти гүллер жайнап, жадырап,
Төгилген жастан.
Қулпы дөнди дала әтирап,
Гирбиң жоқ ҳаслан.

Ана жерим сениң ушын
Төгилсе жасым,
Жадыратсын топырағыңның,
Кийттай гиясын.

Мениң жасым Ана-Жерим,
Тек саған тамсын,
Қууанышым, қайғым да мениң,
Тек сенде қалсын.

БИР АДАМНЫҢ ӨЗИ БИР ДҮНЬЯ

Биреу шешен, биреу жоқ сөзге,
Хәр адамның орны гиреули, †
Хәр адамның минези өзге,
Қайталамас биреу биреуди.

Аңлау аңсат емес оншама,
Бар ашық ҳәм түйин адамлар,
Жулдызлардан жақын болса да,
Жулдызлардан қыйын адамлар.

Адамлардың бәри керектей,
Бири жумсақ, бири қаттыдай,
Жақты ишиндеги түнектей,
Түнек ишиндеги жақтыдай.

Мунлы деп сен қоймағыл гийне,
Тегин емес шығар муң-зары,
Жабық деп сен қабақты үйме,
Ишиндедур бәлки гүлзары.

Ол мудары күлип жүргенге,
Жоқ демегил көңилинде қайғы.
Адам қыйын биле билгенге,
Хәтте изертлегеннен Айды.

Сен гәрдийме өзимшил достым.
Дүньяларға толы бул дүнья.
Итибарсыз қалмасын хеш ким,
Бир адамның өзи бир дүнья.

* * *

Гейде өзим қарызларға батсам да,
Пул қарыз сораған меннен адам көп.
Уяты азларды ушыратсам да,
Ар-намыс сораған меннен адам жоқ.

Мактанар адамлар байлығы зыят,
Аяйман оларды көрип хәр сапар,
Мың манатқа алмас бир мысқал уят
Бирақ бир манатқа уятын сатар.

Мен оларды қосқым келер қатарға,
(Уяты жоқ адам бийик болмайды),
Уят қарыз болар едим оларға,
Бирақ та қарызға берип болмайды.

* * *

Көңилим—жақсылыққа толы гәзийнем,
Кестелер тоқыўға тайын сөз-ийнем. †
Сұлыўлықты көрип жаным жадыра,
Әбешийге атланады әжийнем.

Жасайман қосығым, гәззелим менен,
Көңилим көгеринки өз елим менен, †
Бир урсаң өлермен жаман сөз бенен,
Мың урсаң өлмеймен нәзелим менен.

Сеңлер жибиседи нур-әлтап пенен,
Тас баўырлар ерир жақсы гәп пенен,
Бир урсаң өлермен дөхмет сөз бенен,
Мың урсаң өлмеймен хәқыйқат пенен.

Жанға жәбир етсең жекириў менен,
Өмириң өтпей ме өкиниў менен?
Қайғыдан қартайып, жасарарман мен—
Уқшатып бир урсаң меҳириң менен.

Көңил бойсынбзайды күш-қарыў менен,
Душпан яр-дос бәлмас мушларың менен.
Жөги сыйласықтан мың мәрте зыят
Хадал ашшыласыў досларың менен.

* * *

Тәбият хәқ. Бәри жайында
Түни болар хәм де күндизи.
Гүз паслында, бәхәр айында,
Жымыңлайды көкте жулдызы.

Гейде ашық, гейде ашыўлы...
Жаўын жаўар әсге силпилеп.
Шақмақ шағып, зыңып жасыңды,
Түнереди аспан гүркиреп.

Соң ашылып сулыў жамалы,
Көңилиңнің гирти кегеди...
Желпип есип жипек самалы.
Егинлерди еркелетеди.

Хеш нәрсени турмас жасырып...
Ойланаман усы хәққында.
Адамлар да күндей күлимлеп,
Көктей гүркиресин ўақтында.

* * *

Муҳаббатты жаздың деп
Айыпласа критик,
Сүттей аппақ сезимди,
Жибергени иритип.

Муҳаббаттан турады,
Адам деген шынында,
Арза берер хаялын,
Бир сүймесең жылында.

Күннің мухаббатынан,
Таста да гүл гүллейди.
Мухаббатсыз жигитке
Ғарры қыз да тиймейди.

Биз мухаббат арқалы,
Хәр нәрсеге берикпиз.
Мухаббатсыз адамға,
Пүткил дүнья көриксіз.

Мен өмирге ашықпан,
Мухаббатты қосаман.
Мухаббатсыз қосықтан,
Барлық ұақта қашаман.

Мухаббатты жаздың деп,
Айыпламаң сыншылар.
Мухаббатсыз адамнан,
Адам емес, жин шығар.

ШАЙЫР ТӘБИЯТЫ

Ғадаллық деп айрыларман жан достан,
Нахақлыққа күйіп-күйіп өтермен.
Мен халықтың үстинен қарай алмаспан.
Бирақта өлгенше сүйіп өтермен.

Шынлықтың жолында мен кеширсем де,
Үлкен болмадым деп хеш налымаспан.
Таза кийиміме дақ түсирсем де
Хұждан сарайыма шаң жуқтыр маспан.

Достым, жүрегіме жара салсаң да,
Қорықпа, жүрегіңе жара салмаспан.
Көңілде муң сақлап жасай алсам да,
Көңілде кир сақлап жасай алмаспан.

Мен ала алмаспан бузық ақылды,
Тарпыўға ушырап ессіз қалсам да.
Достым, сындырарман „кыйсық шақынды“,
Бул аспан астында доссыз қалсам да.

Сен шыққан бийикке шыға алмаспан,
Журтқа хәмирим жүрмес, бирақ, умытпа,
Пәсте деп күлме сен, мен қадал болсам,
Бийик бола аларман пәсте турып та.

Жәбирлей алмаспан жаны қадалды,
Ол ушын өзимди қыйнай аларман.
Гей бир нәкаслардай жақсы адамды,
Мен қорлай алмаспан, сыйлай аларман.

Ұатаным—кең мазмун өмириме ол,
Ұатаным—анамдай әзиз гүлбағым,
Орден тақпаса да өңириме ол,
Орден деп билермен берген ығбалын.

Адамға аңқ етип мен алданарман.
Қашанғаша жүрер адам сақ болып.
Жарлы болсам да мен арлы боларман,
Мен жасай алмаспан жарамсақ болып.

Мен де карапайым сиздей, адәмлар,
Даңқым да тарамас, бәлки гәп болып.
Жасай алмасам да болып хәмелдар,
Мен жасай аларман азамат болып.

Жан бере алмаспан хәр кимди сыйлап,
Қаяғына болсын бийшара бир жан.
Сәл нәрсеге емес, Ұатандай қымбат,
Нәрселерге жанды етермен құрбан.

ӨМИРДИҢ БӘРИ ТОЙ ЕМЕС

Өмирдің бәри мәйхана,
Өмирдің бәри хәз емес.
Өмирдің бәри тойхана,
Өмирдің бәри жаз емес.

Биразлар татып көрмейди,
Өмирдің асы ашғылтым.
Хеш кимге өмир бермейди,
Рәхәт атлы паспортын.

Хәр кимде кәлер шууақты,
Хәзликти кимлер тилемес.
Өмирдің жолы қыяқлы,
Өмирдің бәри гүл емес.

Өмир деген бийик шың,
Шығасаң шыңға тырмасып.
Өмирде болар қайғы-мун,
Шыңларды турар қар басып.

Ах, жаслық деген гүл өмир,
Жаслықты кимлер күсемес.
Жайнап бир турар бул өмир,
Өмирдің бәри қыс емес.

Дән жерлер суусыз қалады,
Жерлердің бәри ой емес.
Азалы күнлер болады,
Өмирдің бәри той емес.

МЕНИҢ ЖҮРЕГИМ

Жүрек, жүрек, мениң жүрегим,
Сарайымда сайраған қусым,
Жақсылықты көрип ийерим,
Сен жасама тек те мен ушын.

Қосық жазған Ұатан—Анаға,
Мен емеспен, шыны шайыр—сен.
Қууаныштан сыймай ханаңа,
Көкирегимди қарса айыр сен.

Ал, набада, айтайын енди,
Кемип кетсе менде ар-намыс,
Жансыз қалдыр мениң денемди,
Көкиректі жарып пырлап уш.

БУРЫН

Жүргенге не жетер, достым, қағына,
Заман қадаллыққа гәплескен бүгин,
Киргенди көрмедим рәхәт бағына.
Азабын, зәхметин шекпестен бурын.

Болмаған бул дүнья кимнің сорамы?
Өшпенлилик қашықлатар араны,
Дүнья әзелден-ақ болған жаралы,
Ески дийуалларды оқ тескен бурын.

Күннің көзин бүркей алмайды перде,
Шадлық шан-шәукети гезеди елде,
Жақсылық тухымын шашыңлар жерге,
Жаманлық тухымын сеппестен бурын.

Бар еле адамлар шықпаған бийик,
Бар еле дүньяда арзыулы үмит,
Жоқ шығар бирақ та қыз өпкен жигит
Әуели анасы өппестен бурын.

Ана меҳири болмағанда егер де,
Адамзат баласы өсип өнер ме?
Исенбеймен жер жасарды дегенге
Қуяш нур-сәулесин шашпастан бурын.

Бизиң гөззал Ұатанымыз—Таң ели,
Жети журтқа жетер қызғын сәлеми.
Адам адамларға жетсин әуели,
Алыс жулдызларға жетпестен бурын.

Бахыттың қуяшын парлатып кетің,
Өмирдің жулдызын жайнатып кетің,
Мәңгилик естелик орнатып кетің,
Мәңгилик уйқыға кетпестен бурын.

* * *

Достым, далаларға салайық нәзер,
Алтын гүл пасылын көңилим сүйеди,
Тәбият талларды зер нурға безер,
Әдипленген яңлы тонның жийеги.

Түрли мийуаларға сырығып тур бағ,
Палызлар сарғаяр жупар ийисли.
Адамның жаслығы сулыу ғой, бирақ,
Адам өмириниң гүзи жемишли.

* * *

Мен жортаға жылай алмайман,
Күле алмайман да жортаға.
Халықты қалай алдайман?
Алдау бәлесинен қорқаман.

Адам көз жас төкпесин десең,
Тилди шеңгел етип сүйремең,
Адам қайнап кетпесин десең.
Хәргиз, хәргиз жалған сөйлемең.

Хәкыйкатлық түссе қурдымға,
Жағып излер едим мың шыра.
Ғарремлиги басқалардың да,
Жүрегимди қоймас тынышыма.

Айтқанымның ликини мине;
Сүйер болсаң егер, сүй анық,
Бир уақтағы өтиригиме
Түсимде де жүрмен уялып.

Әуелден де адамызаттың
Жеги курты өсек дер едим.
Хүрейи ушын хадалый гәптин
Жүрегимди төсеп берейин.

Өтирик те атом бомбадай,
Қарап егер егер жарылса,
Өтирик хәм бомба болмағай,
Ырас сөз айт егер табылса.

Нур аймалар атомлы қоздан...
Өтирикти айтып онда мен,
Алдасам да тек илажсыздан,
Адам бахты ушын алдар ем.

* * *

Жақсы нәрселер көп, бірақ жәхәнда
Адам дослығынан жақсы нәрсе жоқ,
Бир өзиңе дөнген жәбир тасларын
Көгерисип турар мықлы еңсе боп.

Жаман нәрселер көп, бірақ, дүньяда,
Адам қаслығынан жаман нәрсе жоқ.
Душпан зәхәр шашар, хәтте өзи де
Зәхәрге айланар сени өлсе деп.

ҚУРБЫ-ҚУРДАСЛАРЫМ

Турмыстың дәккисин көбирек жедик,
Кемтарлықта өстик, болдық қапарақ,
Тауығымыз туұса қуғанар едик,
Кетегинен шыға ға-қалап.

Жармамыз да жарымады түйирге,
Шигин нанымыз да болды жуқарақ,
Әкеміз де жарымаған кийимге,
Тойларын атқарған жалғыз шапан-ақ.

Душшылық татпаған тилимиз жақсы,
Болып шықты, жеп өссе де шапалақ.
Хәзирги гей жастың тиллери ашшы,
Удайына жеп өссе де шоколад.

Турмыс дигирманы аұыр айланды,
Хәм де талай сапар тайды бақалақ.
Он жасар бала да қатты ойланды,
Тислем нан қәдирин билди бақалап.

* * *

Бүгинги ой-пикир,
Бүгинги дүнья
Нәзик лирикаға
жайғаспай атыр...
Ким айтар қосықты
керек емес деп!
Қосық бұл—
Дәуирдин
талмас қанаты,
Дәуирдин құдиретин,
Дәуирдин даңқын,
Дәуирдин салмағын,
Оның әрманын,
Құдиретли күш пенен

көтерегуғын
Косық дәркарды.
Хәй, сиз қосықларым,
тутың арқанды.

Сөйгип
кер қанат.
Дәуірдин нәпесин.
Дәуірдин жүгин,
Әуладтан әуладқа
Жеткер арқалап.

У СҮЙСИНДИМ, ГҮРСИНДИМ

Сырымды айтпадым сырым аңбасқа,
Жаксы нәрселерге үнсіз сүйсіндим.
Мунымды шақпадым бийпәм жолдасқа,
Гүрсінсем аўлақта жалғыз гүрсіндим.

Мен кыйландым дослар еки нәрсеге,
Дос аяғын қыя басса қыйналдым.
Нәкәс адам баслық болып кеңсеге,
Ақ кеңсе есигин ашса қыйналдым.

Жыллар әсте жылжығандай туйылды.
Алыс-алыс әрманыма асықтым.
Үйлениў жолында қойдым жыйынды,
Усы күнги балларыма асықтым.

Мен асықтым, жүрген жерин саз еткен,
Жаксы менен дусласыўға асықтым.
Тағдир алжастырып бизди дус еткен,
Жаман менен хошласыўға асықтым.

Гей ўақта тиллер де болар узын дым,
Гей ўақта дәл тиймес урған таяғын.
Қуяңқы масайрап жүрсе гижиндим,
Пәк жанлы жәбирлер шексе аядым.

Мен қайдан билиппен жаны ипласын,
Ўах, оған дос болғанымға өкиндим.
Сонша ықтықатым, сонша ықласым,
Еңбегим еш болғанына өкиндим.

Достымның кемиси сезилмесин деп,
Қысылса қысылдым, созса созылдым.
Достымның баўыры езилмесин деп,
Дәртимди далаға шағып езилдим.

Татлы нама шерткен нәпес най сынбай,
Сөз мүлки таўсылмас көңил каршынның,
Жаксы менен айтыстым мен арсынбай,
Жаман менен айтысыўға арсындым.

Бул өмирим даўам еткей таўсылмай...
Мен де бир ўақ шыбық болып шаншылдым.
Өз елимде кул болыўға арсынбай,
Басқа елде гүл болыўға арсындым.

Түңилген жок едим, ҳеш бир адамға,
Атабийзарлардан әбден түңилдим.
Жүгинген жоқ едим ҳеш бир адамға,
Тек ана алдында ҳадал жүгиндим.

Талай зыяпатта болып дуз несип,
Дослар арасынан бәрқа табылдым.
Бурыс сөзли бураңлардан ўаз кешип,
Дурыс сөзли досларымды сағындым.

Түртпедим, тиймедим жөнсіз зейинге,
Мәхәлинде масайрадым, мардыйдым.
Киши пейил болдым киши пейилге,
Гәрдийе бергенге мен де гәрдийдим.

Қолымнан узатып гурман жаслықты,
Жүрсем жаслыққа қарай жол жүрдим,
Жан жорамнан сезип қалсам пәсликти,
Жалғыз жүрип жулдызларға телмирдим.

„Еле жассаң“ дегенге мен инанып,
Аңымды гөзлемей талай ушырдым.
Жаңа жылдың келгенине қуўанып,
Жаслығымның өткенине ашындым.

ГАРРЫ ДИЙХАН ОЙЛАРЫ

Азанда уйқымды бөлсе трактор,
Сүйсинемен гүрилдисине,

Жата бериў бизге уятдур,
Хэмме атланғанда исине.

Гүлдирмама уйқымды бөлсе,
Көкти тасырлатып, гүркиреп.
Қәне мениң қолымнан келсе,
Жүргим келер көкте бул тиреп...

Көргим келмес жаўынын жаўып,
Көк көрсеткен „тамашаларды,“
Көргим келер үш кулақ болып,
Жаў дыраған ғаўашаларды.

Гейде тилип тамшысы менен,
Жас нәллерге жаўын қуйылар.
Жас баланы қамшысы менен,
Сабалағандай болып туйылар.

Егинлерди жаўын бүлдирсе,
Суў болып кеткендей сүүретин.
Аямай болама жигитлердин,
Атлан шап жүрисин, мийнетин.

Сондай ўақта ушып аңларым,
Болалмайман шай ишип мәлхам.
Илажы жоқбекен жанларым,
Нәсерлерге тутыўға қалқан.

Дийхан егин тилегин тилеп,
Түни бойы кирпич қақпайды,
Сондай ўақта көктин гүркиреп,
Суў бүркип ойнаўы жақпайды.

Бәхәрде биз күшти аянсақ,
Не өнеди ағыз ишинен.
Оянайық егер оянсақ,
Трактордың гүрилдисинен.

* * *

Журтым жамалына нәзер жиберсем
Гүзги көринислер көзди тартады.

Мақғаныштан мениң көтерилип еңсем,
Көңилим қуўаныштан қосық айтады.

Иреңлер қубылысы көзим алдында,
Салы атызлары—сары толқынлар.
Шағырайып ашылған пахта бар бунда,
Тынық көк шийшедей жүзим-солқымлар.

Мийўаға малынған сақый гүз кирип,
Торлы қаўынларға толар вагонлар.
Әнекей поезд да жөнер ысқырып,
—Қарақалпақ қаўынын алың, адамлар!

Қаўын тиликлери айдай жаркырап,
Турар рус қызларының қолында.
Не бар дослар көңилин хошлаўдан зыят?
Булардын барлығы шадлықларым-дә!

Бәхәрдин мийнети қат-қат болады,
Жазда пешанадан ағар қанша тер!
Гүзде пахталары аппақ болады,
Қаўын-ғарбызлары сондай пал-шекер!

Қандай жақсы дейсең гүздин излери,
Өтер тележкалар пахта тийелген.
Ағыл-дегилликти көрип гүздеги,
Шадланып, шалқайып таслап жүрермен.

* * *

Қуўанаман дәўиримнің адамларына,
Шөлистанға суў апаралы.
Қаңбақты қаңғыртып гүл апарады,
Шор жердин де шығарады шырайын.
Бизде жасап ағыр еле Гүлайым.

Оларда мол ықлас хәм зейин,
Болса да жер кебир, суў там-тарыс,
Қыйынлықтан қорқып шегинбес кейин,
Бизде жасап ағыр еле Алпамыс.

* * *

Бәхәрде суу деген жегпесин болды,
Дийхан менен бирге мен де муңайдым.
Бүгін үйге газета келди:
Ақ пахта қушақлап күлимлеп турған,
Сүүретін көрдим мен дийхан ағайдың,
Оның менен бирге
Мен де қуғандым.

Тек те адам емес, пахта салы да
Меңир емеди.
Сонлықтан пахтаның гөрөклерінде,
Меңир толы дегім келеди.

Пахта қырманлары,
Аппақ қырманлар,
Аппақ ырысқы,
Ол аппақлық алды менен дийханның,
Хадал мийнетине тийисли.

* * *

Аппақ қырманларды кимлер сүймейди,
Олар мениң қыялымды бийлейди.
Бабамның сақалындай пәк,
Әжедей аппақ,
Аппақ қырманлар!
Бұл пахталар ақ боламан дегенше,
Қанша мийнет,
Қанша меңир кетпеген!
Хәр нәрсени аппақ егип шығарыу
Мүмкин емес еп пенен.
Қыялымда: пахта емес, атызға
Гил үмітлер егилген.
Қырманларға пахта емес, бункерден—
Қуғанышлар, қуғанышлар төгилген.
Бұл пахталар қырман емес, мениңше,
Қуғанышлар қырман.
Себеби, оны жүреклер шәўкилдеп,
Қуғанғандар жыйнады.
Қауынның аппақ,
Ғарбыздың ғыжлаған шоқтай тиликлері

Булар дийханның үмітлері—
Қуғанышқа айланған.
Мен усылай ойлайман,
Бизде дийхан аты биік турады,
Салысы атызда тынып турады.
Оның пахтасы да,
Хәр тилик қауыны да,
Ығбалы да күлип турады.

* * *

Сары иреңлерди сүймес-ем,
Сары—көйлеклерди киймес-ем,
Сен сүйдирдің сарғайғаныңда,
Салы атызлары, сөйле сен.

Сарғайғанын көріп салының
Сары—писиклик деп таныдым.
Тербелисин көрдим өзінде,
Әмиүдәрья толқыларының.

Салы жазы менен нур емди.
Гүздің күні сары түр енди,
Сары болыу—қасылға дөңіу,
Алтынлар да сары иреңли.

„Сары ирең сары уғайым“
Дегенди мен ядтан қуғайын.
Мен сүйемен салы атызлардың,
Сағыныштай сары шырайын.

Ели ушын болмаса пидә,
Сүймес едим Гүлайымды да.
Сендей дәнли болса, сүйер-ем,
Хәтте сары уғайымды да.

Азанда да, түс ұақяарда да,
Талпынғандай қушақларыма,
Сүйсинемен салы атызлардың,
Салланысқан масақларына.

АҰЫЛ ТАҢЛАРЫ

Бағларды шайқалтып самалларына,
Әжеп саз шерттирип көңил тарына,
Шар тәреп шәмензар, әзиз жанына,
Рәхәт бағышлар аұыл таңлары.

Мийнет хәуиж алып бәхәрде тында,
Көк майса шықлардан таққанда сырға,
Тереклер малынып ал қызыл нурға,
Көңилди сергитер аұыл таңлары.

Көк-көмбек көк егис есиктиң алды.
Қызлардың кестесин ядыма салды,
Аұылдың жамалын сағынған янлы,
Сарғайып саз берер аұыл таңлары.

Гүзде қуслар ушар дизбегин бузбай,
Пахта атызлары жайнар жулдыздай,
Хасыл гәуҳарларын жайнатқан қыздай,
Жан-жақты нурлатар аұыл таңлары.

Қандай жақсы аұыллардың көркеми,
Қыз-жигитлер сазын йошлы шертеди,
Бүгингиден сулыұ болар ертени,
Соныңдай әжайып аұыл таңлары.

ЖАҢА КУҰАНЫШ

Дослар, жылдың босағасында,
Дәулегин, ығбалың мудам қасында,
Басқан излеримиз қалар мәңгиге,
Космослық әсирдің жылнамасында.

Алыс жылда мың жыллық жол асқанбыз,
Сахрада қулпырған бағы-бостанбыз,
Азаматтай миллионыншы ул туўған,
Өнiп-өскен Қаракалпақстанбыз!

Сексен үшінши жыл! Сенде бир нышан,
Жаңа бес жыллықтың бағадырысаң,
Кең пайтахт елимнің халықлары ушын,
Сен келген дәулетсең, бахыт нурысаң!

Қимлер ҳақыйқатты жасырып қалар,
Ғарремлик шынлыққа бас урып барар,
Жаңа жыллар келип, жаңа из түсип,
Тумлы-тусқа жоллар ашылып барар.

Жаңа жыл-журтымның тынық аспаны,
Шадлық дәрьясының толып тасқаны,
Жақты жулдыз болған Уатанымыздың,
Жаңа шырай менен жайнап-жаснаұы!

Жаңа жылым—арзыұ-үмит гүлиндей,
Жаңа музыканың татлы үниндей,
Қуўандырып келер ғаррыны, жасты,
Үйимизге жаңа түскен келиндей.

Хәммеге мақтанып болсын бул келин.
Жаңа күшлери ол жаңа диңкениң,
Жаңа жылымызды қутлықлап көкте.
Жымыңласып турар Шолпан, Үркерим.

Барлық миллет дос татыұ хәм ағайин,
Көңил баққанлардың көңлин бағайын,
Сөзлеримди гәуҳар шамшырақ етип,
Жулдыз етип өңириңе тағайын.

Хәммениң көңили жоқары болсын,
Жолға шыққанлардың сапары болсын,
Еккен егинлери бирден жүритип,
Дийханның қолайлы бәхәри болсын.

Суұ сағалас, аұыл аралас болғай,
Хәмме жақын болғай ханалас болғай,
Ел мәпин гөзлеген азамат болып,
Өз мәпин гөзлеген жарамас болғай.

Жүзиңизде шадлық күлимлеп турсын,
Достың „Қәне, Айға жүриң“ деп турсын.
Үйиң шадлықхана болып, күлкиңнен,
Хрусталь ыдыслар дйрилдеп турсын.

Қара көкиреклер ағарып кетсин,
Қәстелер емленип саұалып кетсин,

Оқ тийип өлгенлер болмасын жерде,
Урыс кураллары жоғалып кетсин.

Хәр ел болмай тек те өз күни менен,
Жасасын дослықтың мазмуны менен,
Дүньядағы тиресиүлер тарқалып,
Халықлар сөйлессин қыз тили менен.

Қырыу кураллары күл-опат болғай,
Жаман нийетлиге мың апат болғай,
Барлық елдерде хәм континентлерде,
Тынышлық сүйерлер саламат болғай.

Жаңа жылда күлмесханлар бир күлсин,
Хұжданы пәк болып дур-дур силкинсин,
Руұхый жарлылар руұхый байып,
Сахра-шөлистанлар гүллеп, кулпырсын.

Несийбең нақ болсын, бахыт буйырсын,
Өтирик-өсектиң жаны қыйылсын,
Лапгөй ағайларды албырақлатып,
Үйіндеги жеңгейлерим шыйырсын.

Айтты деменизлер өкпе гийнесин,
Мәденият жұмыслары өрлесин,
Базыбир аұылдың клубларында.
Шымшықлар „мәжилис“ қурып жүрмесин.

Хадал мийнет етип жеңлер түрилсин.
Бағ-бақшалар мийұаларға бүрилсин.
Бирақ, халық мүлкине қыянет етип,
Жырып жегенлердің аұзы жырылсын.

Хәр ким берген үәдесинен табылсын,
Жерлеримиз мол табысқа малынсын,
Инсапсыз адамлар тәүбеге келип,
Жууан гегирдекке тарнау салынсын.

Жалқау жұмыс ислеуіге еринсин,
Жарысларда озып, исте көринсин,
Ақ жеңгейлер ақ машында шалқымай,
„Ақ алтынның“ атызында көринсин.

Қақаман қыс болып, мейли суұйтсын,
Бирақ, адам адамларды жылытсын,
Жақсылық етиүди хеш ким умытпай,
Жаманлық етиүди хәмме умытсын.

Бәрқа үйинизде жақтылар болсын,
Хәр ким ел исине тақ турар болсын,
Ар-намыс деп жүрген азаматлардың,
Өзи де, журты да бахтыяр болсын.

АНА-ЖЕР ДЕБДИҮИ

(Монолог)

Хәй, адамзат,
Сөйлер тил бар менде де,
Дәрг көп менде,
Гәп көп менде,
Мениң гәпим нобай гәп.
Гей мәжгүн балларым,
От пенен жүр көп ойнап,
Мен әйемнен адамзатқа,
Ана едим, жер едим.
Сениң хәр бир қыймылыңды сеземен,
Бар мениңде көкиректе,
Соғып турған жүрегим,
Мен әйемнен адамзатқа,
Үй едим мен, үй едим.
Хәй адамлар,
Мен сизлерди асырадым,
Мен сизлерди сүйедим.
Өзим тууған тентеклердің дәргинен.
Сырқырап тур сүйегим,
Қарамаң көгергенине,
Үстиме мениң көк шөптің,
Миллион жылдан берли,
Миллиард дәрг шектим,
Көз илдирип азғана,
Жатайын десем дем алып,
Орнымнан өрре тураман,
Ок атыспадан оянып,
Болса да инсан қоңысы,
Жәнжелге толы ел иши,

Ат шапкандай дүбирлейди,
Жүрегимнің тебиси.
Мен жатырман аўыр дем алып,
Мен жатырман гүрсинип,
Мен гүрсинбей ким гүрсинеди?—
Қар жеримде бир жара,
Қар жеримде бир сынык,
Мен гүрсинбей ким гүрсинеди?
Атып атыр балам-баламды,
Миллион жылдан берли,
Нешше миллион оқлар,
Жүрегіме қадалды.
Бомба менен жараландым,
Оқлар менен тилиндим,
Өртлер менен қараландым,
Танклер менен бүлиндим.
Адамзатқа душпан болған,
Балаларымды „балам“ деўге,
Гүрмелмейди тилим дым,
Мен анасыман,
Анасыман хәммениң,
Мәрт, бақадыр улларым бар,
Көкирегим тау мениң!
Жақсыларды ойласам,
Төбем мениң көклерде;
Саналының саналысы адамлар,
Туўылады тек менде,
Мен туўғанман сулыўларды,
Нефергити—дилбарды,
Мен туўғанман
Бир өзи бир дүнья болған улларды.
Мен Марксти туўғанман,
Мен Ленинди туўғанман
Булар—хадал улларым—
Жаратылған,
Мийрим менен нурлардан.
Мен туўдым Муўса Жәлилди,
Матросовты мен туўдым,
Алғыслар жаўсын қаққына,
Мен туўдым—
Ерназар ала көзди де,
Мен туўдым Салаўатты да,
Туўмағанда бундай улларды,

Мен кашшан ақ қурыр ем.
Бала емес,
Туўдым гей де бәле де,
Жасырмайман буны мен,
Туўғаныма өкинемен еле де.
Мен—Жермен,
Киятырған қәдимнен,
Шыңғысты да мен туўдым,
Гитлерди де мен туўдым,
Ақ, туўмай-ақ оларды,
Туўа шөксем едим мен!
... Бир қысым болар ийманым.
Келтирсем көзим алдына,
Қайғысын Хиросиманың,
Ядымда еле сол урыс.
Женшилди бағда; палыз да,
Урыс кумар жаўызға,
Ғазебим қоздай ғыжлап тур,
Урыслар салған жаралан.
Жаным еле сызлап тур.

* * *

Көтерип турман еллерди,
Көтерип турман бағларды,
Көтерип турман.
Океанларды, таўларды,
Нешше-нешше дәуірлер мени сынады.
Булар мениң перзентлерим,
Өз перзентин көтерип жүриўди,
Қай ана аўырсынады?
Бирақ, маған адамлар,
Аўыр-аўыр нәрсе көп:
Маған аўыр: адамзаттың,
Душпаны да жасайтуғын жеримен.
Мениң жүгим аўырласты,
Шейит өлген өлиден,
Маған аўыр:—
Саўашларда қурбан болған
Нешше миллион
Қақ нийетли жанлардың
Мен гөримен.
Аўыр дым маған, аўыр дым,

Аса кеткен кураллары,
Мына өскен дәуирдин,
Хәзир мениң үстиме,
АҚШ тың хәм Батыстың
Урыс кураллары үйилди.
Маған аўыр көтерип турыў,
Бундай „буйымды“,
Маған аўыр,
Хәрқандай әжел куралы,
Оқ дәриниң бомбаның
Хәттеки бир грамы,
Мен—Анаман,
Маған аўыр: урыстан,
Жәбир шеккен,
Аналардың көз жасы,
Баўырымды тилкимлесин,
Қайылман,
Парахатшылық пазнасы!
Буўдай егип, нәл егип,
Баўырымды тилкимлесин мың әўлад,
Канал қазып шөллерге,
Баўырымды тилкимлесин экскаваторлар.
Баўырымды тилкимлесин,
Геологлар, бураўлап,
Үстиме тигип шатырлар,
Мен шыдайман,
Бундай тилкимлеўлерге,
Ырысқал, бахыт берсе болды еллерге,
Мен шыдайман,
Урыслардың зарпынан тек
Жылайман:

* * *

Сүйсинемен, адамзат,
Сиз космослық кемелерди туўдыңыз,
Тиксинемен адамзат,
Қырғын урыс куралын,
Түрли-түрли бәлелерди туўдыңыз,
Урыс деген қызыл қанлар дүньясы.
Урыс деген—көз жаслардың дәрьясы.
Қан төгиспе урыстың
Империалистлик ел,

Болып тур тек ордасы,
Үстим урыс болды,
Әуел бастан-ак,
Сол урыслар болмағанда,
Инсанға жәннет болып,
Турар едим қашшан-ак!
Қырғын урыс кураллары жөинде,
Көп тарысып атырсыз,
Жоқ етиўге ядролық куралды,
Ат салысып атырсыз,
Бул жақсылық хабарлар
Қулағыма тийип тур,
„Салқын урыс“ хабарынан суўынған,
Кеўлим қайта жибип тур.
Халықаралық мәжилислерде,
сөз сөйлеп,
СССР атлы үлкен үйдин ағасы,
Қорғап атыр парахатшылықтың,
мәплерин,
Дүнья халқы қол шаппатлап куўанып,
Куўатлап атыр оның ҳасыл гәплерин,
Буларға мен сүйсинип,
Жениллейди дәртлерим.
Бирақ мениң жараларым сызлап тур,
Мен, Вьетнамман,
Дәрт-қайғысы көп болған,
Мен—Хатыньман,
Фашистлердин отынан,
Лаўлап жанып шок болған,
Мен—Хатыньман,
Мен отлы жара—Хиросимаман,
Сырқырап атырған.
Урыс кураллары менен емес,
Егислик далалар менен,
Бағлар менен,
Жаңа қалалар менен жүгимди
Аўыр егип, адамлар,
Мен көтерермен,
Мен аўырыў анаңман,
Мен тек урыс дәрти менен аўырдым,
Айықтырып бул дәрттен мени,
Тәўир етиң адамлар,
Баўыр егим адамлар!

Мен анаңман,
Мен—Өмиргүл кемпирмен,
Өмириңмен,
Өмириңди өлтирмең.
Болмаса мендей анасыз,
Қарап боласыз,
Қарап боласыз!..

БИРӘДАРЛЫҚ

Жабығамнан сайранлап жалғыз жүрсем,
Жатқым келмес номерде бир адамлық.
Шәменнің жарасығы нәргиз гүлсен,
Көңилде гүл аштырған бирәдарлық.

Бәримиз бир қуяштан нур аламыз,
Әмиўден бес туўысқан суўаламыз.
Қуўансақ бәримиз бир қуўанамыз,
Хәммени яр-дос қылған бирәдарлық.

Бахыттың шамшырағын сөнбес қылып,
Халықларды бир аўқамға бирлестирип,
Дослықтың жұлдызларын жәмлестирип,
Қуяшқа уғрас қылған бирәдарлық.

Жолсыз жерден жол салып, соқпақ қылып,
Көпир салып, дәрьядан атлаттырып,
Дослықтың ошағында от жақтырып,
Отының қаластырған бирәдарлық.

Шығарып алыс-алыс сапарларға,
Намазлыгер, намазшам тақалғанда,
Жол соратып шофердан, шопаннан да,
Таў асып, қыр астырған бирәдарлық.

Зүрәт байрамында ылақ тартып,
Дуўтардан түрли нама, күй ақтарып,
Көңилдің сарайынан сыр ақтартып,
Жақын хәм сырлас қылған бирәдарлық.

Дослық десем танаўым желбирейди,
Татлы сөзим шәшмеси мөлдирейди,

Мәжилис-мерекеде бир-биреўди
Көргенде қыймас қылған бирәдарлық.

Елимнің төрт тәрәпин есик етип,
Хаўаның қарсылығын кесип өтип,
Таўларың тосқынлығын тесип өтип,
Қатнасқа жол аштырған бирәдарлық.

Мүруўбет бар дослардың шырайында,
Шәмен жайнар руўхый сарайында.
Гүлчехра, Гүлрухсорды Гүлайымға
Дүгәна, курдас қылған бирәдарлық.

Көрискенде көзлерди күлимлетип,
Татлы сезим толқынын дирилдетип,
Аўыр жүкти хәммеге ийинлетип,
Қолларды қолдас қылған бирәдарлық.

Дослық сезим қымбатлы алтыннан да
Сарқылмас басқа байлық сарқылғанда,
Әрманның бийигине талпынғанда,
Қанатты талмас қылған бирәдарлық.

Жер айлансын дослықтың көшеринде,
Дүньясын досқа берип ешейинге,
Бир жигит бир жигиттің төсегинде
Мардыйып малдас қурған бирәдарлық.

Халықлардың ығбал-бахтын бийик қылып,
Миллетлерди мийтиндей бириктирип,
Бир шаңарак көтерген уўық қылып,
Октябрь ғардаш қылған бирәдарлық.

ЖАҚСЫЛЫҚ

Достым, дүнья гөззал, карасаң,
Өмир сени кетер мәс қылып.
Жаманлық, сен пуш боп қаласаң,
Көкирегим күсер жақсылық.

Бул дүньяда жалғыз күлсең де,
Жарасықсыз болар ол нама.

Асығаман, қайда жүрсем де,
Адамларды қуғандырмаға.

Асығаман бирәдарларға,
Берсем деймен көңил қуяшын.
Асығаман жарадарларға,
Айықтырсам деймен жарасын.

Қәдем қойдым дүзйү жолға мен,
Ислерим бар мениң адамлық.
Ойламайман адамларға мен
Ийнениң ушындай жаманлық.

Налымайман жақсылық ушын,
Бул дүньядан дәртли өгсем де.
От урлаған Прометейдей¹
Отыз мың жыл азап шексем де.

* * *

Татыўлық тағамы мазалы сонша,
Ашғылтым асың да шийрин нәхәрдур.
Татлы тағам егер миллетли болса,
Достым, билип қой сен, пал хәм зәхәрдур.

Адамлар жасаса егер кек етпей.
Минезлер еселип кетер жипектей,
Жаманның көңили таўық кетектей,
Жақсының көңили мисли жәхәндур.

Мәңги дәўран сүрер жаны пәк киси,
Жайнап турар жаңа заман жақтысы,
Адам баласының алыс өтмиши
Кийилип-кийилип тозған шапандур.

Теректи мунайтар ызғырық, салқын,
Төлепти мунайтар сүймеген халқын,

1. Прометей—эпийемги грек мифологиясындағы эпсанаўий қа-
дарман. Олимп таўынан от урлап адамларға бергени ушын ол,
Зевстин қәхәрине ушырап, таўдың жар тасына байланып, отыз
мың жыл азап шегеди.—Т. М.

Дәртке жарамаса достың да дәртиң,
Постыңа тығылар тайын топандур.

Жақсылық, жаманлық мәңги тиресер,
Тынымсыз тырмасқан шыңға илесер,
Көңилинде қысы-жазы гүл өсер,
Шайырлық сарайы бәрха бәхәрдур.

* * *

Жыллы сезимлердин орамында
Көңилимнің тоңын жибиттим.
Биреў салған ески жараның да
Сызлап аўырыўын умыттым.

Рахмет, баўырман жанлар,
Көңил отларына ысындым,
Жақсының жанында таңлар
Бар екенин анық түсиндим.

Туўысқанлық, дослық сезимлердин,
Қушағында қанша балқыдым!
Қуғаныштан гейде көз илмедим,
Бәри кетти көңил дәртимнің.

Көңил аспанымның бултларын,
Әлле бир жақларға қуўдыңыз,
Мийрим-шәппәт суўлары менен.
Гийнениң гиртлерин жуўдыңыз.

Қаламыздың көшелеринде
Мың-миллион айна бар.
Яр-дослардың айналарындай
Ысық айна қайда бар!

Жақты көрсем сол айналарда,
Жулдызды көргендей қуғандым:
Байып-байып руўхый пайдаларға,
Шер тарқатып, дебдиў шығардым.

Сәўбетлесиў қызған мәхәли,
Жулдыз семип кетер, ай батып...

Қайтқаным бар талай сапары,
Көңил жулдызларын жайнатып.

Өткенімде таныс көшелерден,
Сүйсінемең сол айналарға.
Неғыларем егер көз көрген,
Көңил жақынларым болмағанда?!

САБЫР ЕТПЕҢ АДАМЛАР

Бұрын адам басын топ етип теуіп
Жүрген деп оқыдым ески ертектен.
Дүньяға урыстың урығын сеуіп
Жүрген есиуаслар бар еле, әттең.

Әзәзүл АҚШ тың хот-хоты менен
Құраллы әскери Израильдың,
Жауызлықлар ислеп олар не деген,
Араб еллерине уұдай жайылды.

Хәмме қарар оған жеркениш пенен,
Жылан кирген яңлы баспанасына,
Карайман мен үлкен аяныш пенен,
Арабтың моншақтай жас баласына.

Елди бүлдириуден болса ол мәпдәр,
Ийгиликли, уллы ислери қайда?
Дүньяда бар еле басқыншылықтар,
Батыстың бийикке өскени қайда?

Жауызлықтан жауызлықтар тууады,
Жер-жәхәнға тийер оның кесири,
Қырыу, жойыу болса егер талабы,
Бийик бола алмас космос әсири.

Дүнья тек те жауызлықтан турмайды.
Қалар тарийхтың гөне арбасы.
Исенемең, барлық жерлер нурлайды,
Еле толып ағар мийрим дәрьясы.

Бұрын адам басын топ етип теуіп
Жүрген деп оқыдым ески ертектен...

Дүньяға урыстың урығын сеуіп
Жүрген есиуаслар бар еле, әттең.

Бәрхә көрк қосып жердин көркине,
Жауызлық сағасын хәмме байлайжақ.
Жауызларды қойсаң егер еркине,
Хәтте жер шарын да теуіп ойнайжақ.

Хәрдайым қыйнайды усы сауаллар,
Толғаныс, тәшүишке салады мени.
Өз үйім сау болсын демей, адамлар,
Ойлап жасаңызлар бәрхә хәммени.

Домалақ жер үйи болар хәммениң,
Бирақ та, хәр елдин есиги бөлек.
Қорғай биліу тынышлықтың мәплерин,
Пүткил жер жүзиниң қосығы демек.

Егер қоңсыңыздың үйи өргенсе,
Оны өшириуге араласасаң.
Мурныңа күйиктиң ийиси келсе,
Қалай сен шыдайсаң, қалай кашасаң?

Жер үстинде урыс отлары жанаң,
ЦРУ дауам етер қаслык ислерди.
Бийикке ушса да гей бир адамлар,
Жерде ислеп атыр пәслик ислерди.

Урыста нешшениң жаны қыйылса,
Еллер хәсирети, үайрғны болар.
Өшпенлилик, урыс деген қойылса,
Пүткил жер жүзиниң байрамы болар.

Елатларды қулшылықтан қутқарың,
Көп егленип жәбир етпең, адамлар.
Көрип турып жанған урыс отларын,
Сабыр етпең, сабыр етпең адамлар!

НИЗАМИЙГЕ

Сегиз жүз қырк бәхәр есик қаусырып,
Келип тур сегиз жүз қырқыншы гүзек.
Сегиз жүз қырк ирег гүллер ашылып,
Солажақ сегиз жүз қырқыншы рет.

Сегиз жүз кырк ирет гүл шәмен дөнип,
Солып қалды, о гүллердин қаншасы!
Көңиллер шәменин бес булақ болып
Суўғарады Низамийдин „Хамса“ сы.

Не бир пашшалардын тахтлары қыйрап,
Олардан қалмады хәргиз нәм-нышан,
Поэзия бағы мудар гүл жайнап,
Низамий тахтында турар хәр қашан.

Сегиз жүз қырқыншы гүз келди хәзир,
Салкындур кешкурун, салкындур азан.
Шайырдын өмири хәмийше жасдур,
Низамий бағларын урмайды қазан.

Баку. Ноябрь, 1981-жыл,

БЕРДАҚ

Журтка тийген таяқ багып жанына,
Жапакештиң жаны болып сызлады.
Ким тийсе халықтың намыс-арына,
Сексеўилдин қозы болып ғыжлады.

Көңили қоныс болды толы журт елге,
Туўылған үлкениң қушағы яңлы,
Сөзлерин ел ядлар түсирмей жерге,
Ашлықтағы нанның усағы яңлы.

Үлкен дәрьяларды болар байлаўға,
Нәўпир сөз дәрьясын тыйып болмайды.
Халкымның көңлинде асқар таўлар да
Бердақтай уллы хәм бийик болмайды.

Шайыр халық әрманын шебер торлапты,
Халық Бердақта, Бердақ халықта, билемиз.
Жүз жыллар бойына сүйдик Бердақты,
Мың жыллар өтсе де және сүйемиз.

ТУЎЫСҚАН ТҮРКМЕН ХАЛҚЫНА

Қоңсы жасаймыз иргеме-ирге,
Өскенинди көрип қуўанамыз биз.
Бир жолдан жүремиз бәрқулла бирге,
Және бир дәрьядан суў аламыз биз.

Ленинлик идея—өмирлик шәшме,
Соннан қуўат алдың, соннан нәр алдың,
Жериңе тоқыдың гүллерден кесте,
Қахарман халық болып қайта жаралдың.

Танымалы халықсан бүгин бәршеге,
Бахыт сеннен қышып кетпейди жырақ.
Жеринди бай дейди барлық нәрсеге,
Сениң көңилиңнен бай емес бирақ.

Мен елиңе ашық болғанман көптен,
Өзинди хұрметлеп басым ийемен.
Дос болсаң, дослығың мийгиндей бекем,
Әне ұсы дәстүриңди сүйемен.

Екеўмиз шөгирме кийгенбиз мудар,
Ким кимнен алғанын биле билмедим.
Бирақта соншелли унайды маған,
Шөгирме астынан жадырап күлгенин.

Ашхабад, Сентябрь 1980.

ТАППАДЫМ

Көңилим истеди басқа мәканды,
Басқа журттың нағышларын мақтадым.
Айланып шықсам да пүткил жәхәнди,
Бирақ сеннен артық жәхән таппадым.

Көп еллердин келбетине қызықтым,
Гүркиреген қалаларын мақтадым.
Жұлдыз көрип тесигинен үзиктиң.
Жатқанымды алысларда ядладым.

Шырайлы журтлардың болдым ашығы,
Гүлин алып гүлзарымда сақладым,
Көңлимде яд болды гөззал қосығы,
Бирақ сеннен артық мәкан таппадым.

Өзге диярларға хайран қалсам да,
Араласып жүрсем де мен мол шауға,
Сен картада алақандай болсаң да,
Мен сеннен кеңирек жәхән таппадым.

* * *

Дәртимди түсинер жанлар бар екен,
Мулгымды кеширер жанлар бар екен,
Жанып кетермен деп ойлаған едим,
Өртимди өширер жанлар бар екен.

Шөлимди қандырап жанлар бар екен,
Жолымды болдырап жанлар бар екен,
Өшип кетермен деп ойлаған едим,
Отымды жандырап жанлар бар екен.

Жанымның жәнеми жанлар бар екен,
Жәхәнда жаныма жаўлар бар екен,
Сүрникпей жүрсем деп ойлаған едим,
Аяғымнан тартар заңғар бар екен.

* * *

Мен өзим ең жақсы қосығымды
Жақсы адамларға бағышладым.
Жүрек отлары менен жылытып,
Сулыұ сезим менен нағышладым.

Мен өзим ең жақсы қосықларға
Жақсылар менен бирге авторман.
Дүньяма ушын емес, қуўанаман
Қосықларым ушын арттырған.

Суўық қанлы қосықлар ушын
Айыпламаңызлар Төлепти.
Тас баўырлар оны музлатты,
Суўық болды солар себепли.

Қосығым көп еди көңилде,
Элұан нағыслы хәм мың түрли.
Нәлет болсын тас баўырларға,
Биразларын солар өлтирди.

Қосық деген көңил дүрданасы,
Хұжданым ол хәм де намысларым.
Дүньяда көп екен жақсылар,
Бурынырақ неге таныспадым?

Табыў ушын сол адамларды
Бурынырақ неге асықпадым?
Тапқанымда бурын оларды,
Йошым нәўпир хәм сулыўырақ
Болар еди жазған қосықларым.

* * *

Мениң жаным өмир шайдасы,
Дәрья-дәрья әрманларым бар,
Көңилимнің жасыл Тайгасы—
Түүлеп турған орманларым бар.

Дәрьялар да бийкар таспайды,
Шөлистанға суў таратады.
Шайырлар да бийкар йошпайды,
Көңиллерге нур таратады.

Дийхан жерди лалазар етер,
Шөл үстинен куўар гаплетти,
— Көркем сөз көңилди гүллетер,
Шайырлар да дийхан тақлетли.

Миннетдарман мен дийханларға,
Жасыл бағлар, жағыслар ушын.
Қастерлеймен мен де сөзлерди
Көңиллерди нағышлаў ушын.

* * *

Асқын ба сен,
Басқаларды бассын ба.
Ерик берме тәкәббирлық тасқынға.
Талайларға тас зыңғытып гәрдийме,
Бир күни жатарсаң тастың астында.

Бүгин тири жүргениңе мақтанба,
Қуўанба биреўдің күни батқанға...
Болсаң да қийлекер, ушына шыққан,
Сени де түсирер әжел қақпанға.

Қулағанға күлме, бир күни куларсан,
Жылағанға күлме, бир күни жыларсан.

Анаң да басыннан бәрха сыйпамас,
Бир күн ғам шегерсен, бир күн куўансаң.

Достым, дүньяма жок деп болма жылайман,
Айрылармыз дүньядан зор шырайдан.
Өлген соң артында қалады бәри,
Алтын тахтын таслап кеткен Сулайман.

Шадлық қайымласса есик ашпаға,
Қайғы излеп кетер басқа баспана,
Бахыт та келмели-кетпели нәрсе,
Ол дағы ауысып барар басқаға.

Шадлыққа шалжаңлап кетпегил сен де,
Ғам шекпе, бахтыяр боларсаң демде,
Егер бул дүньяда өмириң болса,
Бийнесип қалмассаң екеуинен де.

СҮРНИКСЕҢИЗ ДЕ

Жаңылмас жақ болмас, сүринбес туяқ,
Адасып қалыўдың азаби жаман,
Дос ашытып айтса жаның ғой, бирақ,
Хәрқашан тиллери мазалы жаман.

Жаңылмас жақ болмас, сүринбес туяқ,
Бузбаңыз, досларым, көңил бирлигин,
Өмир жолларыңда сүрниксеңиз де.
Шынлық қапысына қарай сүрнигин.

Болса да дүньяда ең ауыр гүнаң,
Қыйсық жолға түскен достан кешинлер.
Қәтелессеңиз де, досларым, мудам
Дуўры жолдан жүрип қәтелесинлер.

Жаңылмас жақ болмас, сүринбес туяқ,
Таслары көп болар өмир таўының,
Жаңылмаған жақсы, жаңылсаңыз да
Шынлық шежиресин сөйлеп жаңылың.

Жаңылмас жақ болмас, сүринбес туяқ,
Ким билер өзиниң алжаспаслығын.

Қартайғанда қалай, билмедим бирақ,—
Қәтелеснү менен өтер жаслығын.

Жаңылмас жақ болмас, сүринбес туяқ,
Жеңилиў женил ме сыр бүкпегенге?
Хайранман, адамлар алжасып турар,
Сонша хийле,
Сонша сумлық пенен де.

САЛМАҚСЫЗЛЫҚ

Корабль ишинде космонавтлар
Өзлерин салмақсыз сезер хәр күни.
Сығасқан үйлердиң араларында,
Ушып-қонып жүрген женил пәр киби.

...Адамның өмири өтеди жолда,
Талай космонавтлар Айға қонды...
Қыялым космосқа шарықлап сонда,
Мына ой ядымда пайда болады:

Жақсы ғой елинди космостан көрген,
Бирақ, ауырлығын артпас қаңбақтан,
Узақлаған сайын бул Ана—жерден,
Адам жуда болып барар салмақтан...

ҚАРАМА-ҚАРСЫЛЫҚ

Ақылсыз бир сулыў қыз болса,
Зәхәр куйған сулыў зерендей.
Ақыллы бир сықылсыз болса,
Пал куйылған гөне ләгендей.

Алтын ирени бар мыста да...
Гейде форма сәйкес келмес мазмунға.
Жыллы күнлер болар қыста да,
Суўық күни болар жаздың да.

Сулыўлардың шырайын, түсин,
Сүйип гейде қәтелесемиз.
Сол сулыўдан қутылыў ушын
Базда дүнья-малдан кешемиз.

Сыртқы шырай алжастырады,
Тек шырайға қызған „ұақ-ұақ“ лар.
Сықылсыз ақыллы болады,
Хәм болады сулыұ ақмақлар.

Жақсы адам сықылсыз болса,
Оған жабылған бир жаладай.
Жаман адам сулыұ қыз болса,
Қағаздан соғылған лаладай.

Көп нәрсеге карап қырынлаў,
Салып жүрмен өзим көпке сер:
Ақыллы сықылсызлар сулыұлаў,
Ақылсыз сулыұлар бәт-бәшер.

Сыртқы шырай гейде алдамшы:
Кийимлер де алмасып кетер...
Исти етип карама-қарсы.
Гейде
Тәбият та алжасып кетер.

* * *

Гүлленіў тилеимен бәхәр паслына,
Сылдырап суў ақсын жаптан ҳәр күни.
Тынышлық тилеймен аспан астына,
Болсын тек баллардың сүрен-шаўқымы.

Кенислик тилеймен сағыйраларға,
Жүрсин жер үстинде тайдай шапқылап.
Достым, жқл тилеймен алыс барарға,
Өмир жолларыңыз болсын жақтырақ.

Тилегенге жақсы тилек табылар,
Жақсылық тилеймен үлкен-кишиге,
Жақсы нийет болсын ойындағылар,
Ең жақсы адамлар енсин түсине.

Усындай әжайып жақты заманға,
Жарасып гүллер де қулпырып турсын.
Үйинде, дүзинде, көнилхананда
Бәрхамма шағырайып күн күлип турсын.

Төбенезде бахыт қуяшы парлап.
Кулпырған гүллерин сүйдирип өтсин.
Микробтай зыянлы иллетти, бирақ,
Шыжғырған нурына күйдирип кетсин.

МИНЕЗИМ БАР

Минезим бар қалбиме қуйылған,
Хақыйқатын айтқым келип турады.
Шынлықлар ашылмай қалған жыйыннан
Мен тезирек қайтқым келип турады.

Кимге жағар, кимге жақпас минезим,
Бири сум деп, бири ҳақ деп биледи.
Гейбиреўге түсинбеймен мен өзим,
Өзиндей болмасаң жат деп биледи.

Кулқынды тәриплер түрли пишинде,
Жулдырмасам жибермейди пайын дер.
Үндемесем бәле бар дер ишинде,
Аңқылдасам алдамаға қайым дер.

Олар кийгизеди түрли кулақшын:
Өзимди танымай, таппай қаламан.
Адамлардың бәри қалай унатсын,
Гейде мен өзиме жақпай қаламан.

ДОСТЫМА

Душпаныма оқ жаўдырмадым,
Тек те ғәзебимди жаўдырдым.
Өзимди көп кайғырмадым,
Басқаларды көбирек кайғырдым.

Көнил ушын татып тағамын,
Мен талай мәртебе ушындым.
Киши болмасын деп досларым.
Кишипейил болып киширдим.

Ар көрдим мен артық бахытты,
Белистиргим келди басқаға,
Неге керек журттән зыятлық
Салынған акшадай кассаға.

БӘРИ СЕНИКИ БОЛСЫН

Алғарез, дүньяның бәри садаға

Хәжинияз

Сараң болалмайман сениң алдыңда,
Сақыйлық аршасы ашылып кетер.
Хәттеки, өл деген сықмарлардың да
Дүньясы жолына шашылып кетер.

Еншиге берилген еки баспақ та...
Азада, иренбәрең гүлдер сеники.
Сақый болғаным жоқ бүйтип хеш ўақта,
Дилбарым, дүньяда дүрлер сеники.

Хеш нәрсе болалмас мениң меншигим.
Санақсыз жулдызлар, сәнем, сеники,
Ал, жаным, дүньяның барлық жер-суўын,
Аспан да сеники, әлем сеники.

Сулыўлық—таўыстың пәри сеники,
Нетейин сәни жоқ сенсиз дүньяны.
Алғарез, дүньяның бәри сеники,
Тек өзиң меники болсаң болғаны.

СЕНИҢ ХӘР КЕЛГЕНИҢ БӘХӘР КЕЛГЕНДЕЙ

Бәхәрдиң жайнаған көркиң алдың ба?
Сен келсең айланам кулпы дөңгендей.
Лала гүлдей доланасаң алдымда,
Сениң хәр келгениң бәхәр келгендей.

Көңилиңде мөлдир булақ ағысы,
Даўысында музыканың нағышы,
Көркиңде бәхәрдиң ләззетбағышы,
Сениң хәр келгениң бәхәр келгендей.

Қыста муз қатсада Арал тенizde,
Сеўги гүли өсер бул көңлимизде
Қатты аязларда, аямаўизде
Сениң хәр келгениң бәхәр келгендей.

Жүрисиң жәннетдур, өзиң бийазар,
Сен келсең көңилим болар лалазар,
Сезим шәменлери жайнап гүл ашар.
Сениң хәр келгениң бәхәр келгендей.

Өзиң болсаң күндизлерим кеш болмас,
Бүйтип көңил жулдызлары дус болмас,
Сен келсең өмирим хәргиз қыс болмас,
Сениң хәр келгениң бәхәр келгендей.

Шадланамыз шадлы заманымызға,
Бәхәрдиң шырайы жамалыңызда,
Ашық болғанлықтан мен сендей қызға,
Сениң хәр келгениң бәхәр келгендей.

САҰАЛ

Бар-аў сенде ақ машина, қат-қат жай,
Кеше күндиз шайнағаның аппақ май.
Бар-аў сениң сулыў-сулыў қызларың,
Барма бирақ хұжданың?

Не көрсен де сен үйиңе тасыдың,
Бар үйиңде мәс хаялың, мәс улың,
Үйиң толы гилемлердиң нағышы,
Барма бирақ намысын?

Суўсын болса өз үйиңе ағыздың,
Басқаларға бир тамшылап тамыздың.
Сен жуўап бер енди мына сораўға:
Бетиң бар ма халайыққа қараўға?

Не жоқ сен де, кийик те бар, бәри бар,
Таўыстың да дөнип турған пәри бар.
Есап сансыз ақшаң да бар кассада,
Жақсылығың бар ма бирақ басқаға?

Базар сайын қатнайсаң қалаға,
Ақша менен өлшенеди жолларың.
Цытырлаған шыраң тутқан қолларың
Жетимлердиң басын сыйпай ала ма?

Ар-намысly жораларым болмаса,
Мениң ушын болар еди дым қыйын.
Егер усы сорағаным болмаса,
Сениң бахаң мениң ушын бир тийин.

* * *

Жақсылардың көңилинде қуяш бар,
Жаманлардың көңилинде—тас-түнек,
Пәмсиз адам таза жерди ыласлар,
Патас жерди тазартады еслирек.
Жақсы турар пүткил елден уласкан,
Жаман турар тек өзиниң сестинен.

* * *

Сулыұ қызлар жақсы, бирақ та
Көп жигитти алжастырады.
Минез турар барлық ұақытта.
Сулыұ шырай аз-маз турады.

Шырайына қызған жигитлер
Удайына турмас қасында,
Тез айныйды жаз бенен гүздин
Турған яңлы шегарасында.

Соның ушын көбирек сыншыл
Болса екен деймен сулыұлар,
Әне сонда оншама тилсим
Болмас еди гурмыс қурыұлар.

Сулыұларға көп болар ашық,
Бирақ, бәри болмас опадар.
Сулыұ шырай—қыз ушын бахыт,
Гейде бахыт болмай да қалар.

Кемшырай қыз пүткиллей бөлек,
Алдамайды шырайы менен,
Жигит сүйер минез-қулқын тек,
Сол ышқыны әнайы демен.

Дәрлесерге түспең, жигитлер,
Қызып қалмай қыздың сыртына,

Нағыз сүйген болсаңыз егер,
Ашық болың минез-қулқына.

* * *

Жүреги тас, жаны тас бала,
Тикенекли тиллерин қурғыр.
Жөнсиз азап берип басқаға,
Уйқлайсаң-ау төсекте пыр-пыр.

Қысқа күнде қырқ қыйнап жанын,
Ол сөзиңнен қалды қайысып.
Сөзин айтып Омар Хаямның,
Отырасаң қалай „мәй“ ишип? +

Сен биреудің муңын, наласын,
Еситсен де арылмас күлкің.
Ұайран егип көңил қаласын,
Қалай сениң келеди уйқың?

Буўынсыз ғой қызыл тил деген,
Капа қылсам биреуди гейде,
Жалғыз өзим сыймай үйге мен,
Уйқлай алмай шығаман түнде.

Басқаны ғой билмедим қалай,
Қыйнап мени жөнсиз қызғанам,
Таң атырдым уйықламай талай,
Астан-кестен болып хұжданым.

* * *

Асқар таў хеш қашан да қуламасын,
Дәрьялар өмир бойы ақсын тынбай.
Ер адам егитилип жыламасын,
Болмаса өмир маған ашғылтымдай.

Қуяшты түн пердеси қапламасын,
Жұлдызлар болсын бизге таныс издей,
Дослардан дос купья сакламасын,
Болмаса өмир маған мәниссиздей.

ПҮТИНЛИК

Жалғыз өзим жасағанымда
Шықпас еди меннен шайырлық,
Хәтте хәр бир босағаның да
Ауырлығы маған ауырлық.

Бахтым бәлент емес басқадан,
Ким муңайса мен де муңайдым.
Дәртлескенде көңлин ашпаған
Досларымды саннан шығардым.

Шайыр ел-журтына әменгер,
Көп демейди хызмет пайын.
Дәртің ауыр болса маған бер,
Қосығымды қан жылатайын.

Өзим бөлек, үйім де бөлек,
Басқалардан бөлек отырдым,
Кийіп жүрген кийім де бөлек,
Бирақ, бөлегімен пүтиннің.

Сонлықтан да адамларға мен
Хәк көңилим менен қуладым.
Журт шалқыса—көклерде төбем,
Қайғысына бирге жыладым.

Күлкисине есимнен танып,
Мүсийбетін бирге бөлістим.
Тойларыңда жүрдим қуыанып
Рязанлы достым орыстың.

Ауа, мен де журтлар сыяқлы
Қарапайым қарақалпақпан.
Планетаның мына Жер атлы
Тәғдирине мен де ортақпан.

Мен шайырман, сонлықтан да мен
Ортасына урдым жәбірдің.
Сақпан да мен, палақпан да мен,
Жер ауырса мен де ауырдым.

* * *

Шайпамайман адамлардың толысын,
Сорамайман малы-мүлкін, дүньясын,
Иретінде берер маған қол ушын,
Сол ушын адамлар мениң қыймасым.

Адамлар ең жақсы, сулыұ қосығым,
Түнлетіп барғанда есик ашады.
Жат болсаң да жатырқамас жақсылар,
Хәтте көңилин де қосып ашады.

Көбейсин дос-яран, көбейсин таныс,
Адамлар жылытар дүзлерде тонсақ.
Жұлдызлар жұлдыздан болса да алыс,
Адамлар арасы болмасын алшақ.

АСПАННАН АЛАҒАТ БУЛЫТЛАР КӨШПЕКТЕ

Хәзир түрлі елде, континентлерде
Азатлық самалы гүўлеп еспекте.
Көзинің жаслары тамшылап жерге,
Аспаннан алағат бултлар көшпекте.

Өзинің пығылынан өзи түңилип,
Күшли самал айдауында қуўылып,
Отлы найзағайдан бауыры тилинип,
Аспаннан алағат бултлар көшпекте.

Мәңгі орнар тынышлықтың дәўраны,
Иске асар адамзаттың әрманы,
Көшип баратқандай қайғы кәрўаны,
Аспаннан алағат бултлар көшпекте.

Барлық елге бахыт кирер нур киби,
Жер бети жасарып барар гүл киби,
Бейиштен қуўылған әззәзүл киби
Аспаннан алағат бултлар көшпекте.

Жақсылық жадырар күннің жүзиндей,
Шадлықлар сап тартар изи үзілмей,
Ыдырап баратқан ески дүзимдей
Аспаннан алағат бултлар көшпекте.

БӘХӘР КЕЛГЕНДЕ

Тал шыбық үстине қулар қонғанда
Тербелер таллар.
Далалар жасарып, бәхәр болғанда
Тербелер жанлар.
Өмирди басынан баслағандайман,
Хәмме жак жасыл.
Көңлим қустай жеңил, жас баладайман,
Әжайып пасыл.
Көңил тарыма да бүлбил қонғандай,
Зыңылдап кетер.
Сәуір самаллары сырлас болғандай,
Сыбырлап кетер.
Гүлдирмама гүркиреп, көкте жүрер,
Жауын себелеп,
Көк гиялар тазарып, жасыл дөнер,
Гүлли дөгерек.
Бәхәр тәбияттың әжайып паслы—
Кестеши нигар,
Түнде, таң атқанша дөгерек-дашты
Нағышлап шығар.
Жаслығым кетти басқа бәхәрлердің
Қанатларында,
Сол бәхәрлердің сиңлисін көрдим,
Бирақ, жанымда.
Миннетдар боламан бәрха бәхәрге,
Ол ашықлық бағы.
Бәхәр келген сайын тууылған жерге
Ашықларды көбейтер тағы.

ЖАҚСЫ АДАМНЫҢ ЖҮРЕГІ

ДРАМАЛЫҚ ПОЭМА

К а т н а с ы ұ ш ы л а р:

Профессор	Корреспондент
Бас врач	Врачлар
Жақсы адам	Медсестралар
Нәкәс адам	Әрұак
	Саза

БИРИНШИ САХНА

Операция залы. Екі наұқас екі стол үстінде жатыр. Олардың үстінде ақпостың жауып қойылған. Көз әйнекли профессор ойшаң, залдың ишінде арман-берман гезип жүр.

Профессор

(Столда жатырған жақсы адамның қасына барып)

Байғус, қазаланды авариядан,
Буны қутқарыуға урындым сонша,
Жас жаны қыйылды, аңсат па маған?
Алып қалар едим илажы болса!

Урынып-урынып болдым аўара,
Гейде эззи, әжел алдында билим.
Атақлы докторман, болдым бийшара,
Жулыны үзилип кегипти буның.

Хош бол енли, хош бол. Қыялым, тоқта...
Сен еле жасайсаң, қарап тур маған.
Жүрегің бар сеінің туұлаған аттай,
Оны топыраққа қалай қыяман?

Ғазир бир әдисти қолланаман мен,
Бул саўап ис болар еди маған да.
Денең топыраққа киргени менен,
Жүрегің жасайды басқа адамда.

(Жақсы адамның қасында жатырған нәкәс адамды көрсетип.)

Қасында жатырған мына адамның,
Жүрегі турыпты зорға бүлкілдеп.
Алыў керек бизге қәуіптің алдын,
Басқа жүрек пенен жасаўы мүмкин тек.

Бул бийшара қуўнақ, жүректен тозған,
Болмаса саз екен барлық ағзасы.
Ар ушын тырысып бағамыз биз хәм,
Аз болсын деп адамлардың көз жасы.

Оны аман алып қаламыз енди,
Солай қарар етти консилиум бизің.

(Жақсы адамға қарап)

Оған саламыз биз жүрекгененди,
Екі үйде аза болмаўы ушын.

Екі врач, екі медсестра кирип келеди.

Профессор

Тайын болдыңыз ба, бәриңиз, қәне?

Биринши врач

Тайынбыз.

Екинши врач

Баслайық тезден.

Профессор

Жумысымыз шала болмасын және,
Эсбап-үскенени өткерің көзден.

(Медсестраларға)

Барлығын ұақтында таярлап тұрың,
Қәнекей, не кемис, барлығын көрсет?

Биринши медсестра

Барлық нәрсе тайын, өзиңиз көриң.

Екинши медсестра

Мине пышақ, қайшы, минекей пинцет...

Профессор операцияға кириседи. Врачлар да оның қасында
туралы.

Биринши медсестра

О, бийшара жүрек!

(Екинши медсестраға)

Бул киси мениң...

Муғаллимим болған еди мектепте,
Жақсы адам еди, жүреги оның
Бир нәкәс адамға енди өтпекте...

Биринши врач

(Оларға қарап)

Қәне, қойың сизлер өз-ара гәпти!

Екинши врач

(Оларға қарап)

Ақыры, операцияның ұақы.

Екинши медсестра операция столына жақынлап турады.

Биринши медсестра

Көнип тураман ба, қәйтемен енди?
Яқ, мен булай етип қоймаұым керек.
Хұжданым бар болса, өз ролимди
Хұжданлы адамдай ойнаұым керек.

Паұза

Профессор

(Терин сұлги менен сүртип, жүректи қолына услап.)

Бизлерге ырза бол, хош енди, мархум!

Биринши врач

Бирақ та жүреги жасаұы керек.

Екинши врач

Узақ-узақ жыллар жасар ол бәлким...

Профессор

(Жүректи жоқары көтерип)

Қаран, бул қанындай саұ, таза жүрек!

Биринши медсестра

Аұа, сондай таза, хадал жүрек ол,
Бирақ та өз ийесине дәрек ол.

Профессор

(Екинши медсестраға)

Бир ыдысқа салып жаұып қойыңыз,
Үстине шан, тозаң түспесин қасла.
Бираздан соң оны орнатамыз биз
Әлим халатында жатқан наұқасқа.

Екинши медсестра жүректи алып, ыдысқа салып, қақпағын бастырып қояды.

Профессор

Кәнекей, киресе бериңдер иске,
Берилген наркозы кетпесин тарқап,..

Екинши врач

(саатына қарап)

Саат жақынласып қалыпты үшке.

Екинши врач

(медсестраларға)

Кәне, әкелиңдер бир таза қолғап.

Екинши медсестра қолғап әкеліп береді, ол кийіп таярлана баслайды.

Биринши медсестра

(өзинше)

Бул жүректің зая болғанын көріп,
Өксіп жылайын ба? Жыламайман,яқ!
Оны бир нәкәсқа салғанын көріп,
Мен қалай шыдайман? Шыдамайман,яқ!

(профессорға)

Доктор, өтинишим бар мениң сизден,..

Профессор

Айт.

Биринши медсестра

(қалтырап)

Айтсам, айыпқа санамаңыз, бірақ,
Бир нәрсем бар еди бурыннан сезген.

Профессор

Айт кәне, неге сен турсаң қалтырап,
Талайын көрдің ғой операцияның?

Биринши медсестра

Доктор, өтинемен, бул исти тоқтат!

Профессор

Бул кәраға пайдаңнан көп зыяның,
Ийгилик ис ғой бул, керек пе көп гәп?!

Биринши медсестра

Бул жүректи салмаңыз ол кисиге,
Доктор, өтинемен, обал ғой, обал.

Профессор

Сен үйретпе, пухта бол өз исиңе.

Биринши медсестра

Тоқтатың, тоқтатың!

Профессор

Сөйлеме, бар-әй!

Биринши медсестра

Мен кетемен хәзир, бірақ та мына...

(жүрек салынған ыдысты алып)

Жүректи де бирге алып кетемен.
Сизлер түсинбейсиз, билмейсиз сирә,
Буның қәдирине өзим жетемен.

Б и р и н ш и в р а ч

Бизлер де қадирлеп атырмыз оны,
Биз оған екинши өмир беремиз.
Қабақ бас болмасаң түсинсеш соны,
Қой ыдысты орнына сен, қәне, қыз!

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Парахорға хызмет еттирмеймен, як,
Қара жер астында жатып ширисин!

(Кете баслайды, биринши врач изинен жсуўырады)

Б и р и н ш и в р а ч

Берман бер жүректи, үйжаңғыр, ақмақ!

(қолынан ыдысты алып)

Кесапат екен бул, жүзиң қурысын!

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Дүньяда болады-аў хәр түрли нәрсе,
Ийгилик ис емес, дым уят ғой бул.
Жаксының жүрегин жаманға берсе,
Ийгилик ис емес, жынаят ғой бул!

Хәзир айтқан менен түсинбес хасла,
Ол ойлады мени есиўас қыз деп.
Хызмет етип атыр ол бир нәкәсқа,
Мен ондай нәкәсқа етпеймен хызмет.

Бул жерде бир минут турмайман енди,
Кейин мени сөксин, мейли, тергесин,
Қылмыстың гүўасы болмайман енди,
Кет емен, кет емен, көзим көрмесин!

(Қапыны тартып урып шығып кетеди)

Перде.

Е К И Н Ш И С А Х Н А

Бас врачтын кабинети. Ортада стол, стуллар. Оң қапталда диван.
Бас врач төрде, өз орнында, профессор диванда аяқларын айкастырып, шалқайып отыр.

Б а с в р а ч

Анаў Әбеновтың ахўалы қалай?
Ислеп тур ма таза салған жүреги?

П р о ф е с с о р

Ислеймен дегенше қыйналдық талай.
Ислеп тур-аў...

Б а с в р а ч

Сол ғой бизге кереги,

Яша, саў болыңыз, хирург достым.
Нағыз мәрт адамсаң, шын азаматсаң!
Бүйтип ислеген жоқ бизлерде хеш ким.
Қәнекей, өңириңе орденлер тақсам!

(Орнынан турып оның қасына келип, қолын қысып қутлықлайды)

Рахмет, рахмет, мәңгиге жаса!
Хәмме ушын үлкен жаңалық болды.

П р о ф е с с о р

Марапатлай берме мени көп аса,
Ақыбети қалай болады, енди...
Оны соң көремиз талай ислер бар.

Б а с в р а ч

Нәтийжеси жаман болмас қалай да,
Врачлар оптимист болыўы дәркар.

П р о ф е с с о р

Мәлим болар деп ойлайман бир айда.

Б а с в р а ч

Әжайып жаңалық айта жүргендей!
Адамлар арасы дуу-дуу гәп хәзир.
Аксақаллар мыш-мыш гәпке исенбей,
Телефоннан сорастырды тап хәзир.

П р о ф е с с о р

Тилегим: артық сөз болмасын хасла,
Бир ай өгсин, нәтийжесин берейин.

Б а с в р а ч

Қәне, жүр онда, палатаға басла,
Оны сизиң менен бирге көрейин.

Олар енди шығайын деп атырғанда фотоаппарат асынған бир
корреспондент Биринши медсестра менен бирге келеди

К о р р е с п о н д е н т

Сәлем, қутлықлайман мен хәммеңизди!

Б а с в р а ч

Рахмет, рахмет!

П р о ф е с с о р

Рахмет, иним!

К о р р е с п о н д е н т

Хәзир түсиремен сүүретинизди,
Қәнекей бәриңиз қатара гурын.
Яқ, яқ, олай емес, асыққанымнан,
Мине, ғабырысып турғаным мениң.
Қайсы хирург операция жасаған?

Б а с в р а ч

(Профессорды көрсетип)

Мына жигит.

К о р р е с п о н д е н т

Яқшы! Аты-жөни ким?

Б а с в р а ч

Нурылла Набиев. Бас хирургимиз.

К о р р е с п о н д е н т

Жүдә бәрекелла!

(Профессорға)

Қай ұақтан баслап,
Яшуллы бул жерде ислеп атырсыз?

П р о ф е с с о р

Айтсам, он бес жылдың жүзи болды тап.
Иним, мен жөнинде хәзирше жазбай,
Тура-турын, алда еле көп ис бар.

К о р р е с п о н д е н т

Қысынбаң, яшуллы, стажың аздай,
Көпшилиқ жаңалық билиўге қуштар.

П р о ф е с с о р

Қараў керек аўырыўдың түрине,
Иним, асықпайық, бир айдай шыда.

К о р р е с п о н д е н т

Ол кисиниң өзи хәзир тири ме?

П р о ф е с с о р

Тири.

К о р р е с п о н д е н т

Ондай болса, жақсы. ойланба жүдә,
Салдыңыз сиз оған кимниң жүрегин?

Профессор

Атын айтсам... қолайсызлау болмаса?

Биринши медсестра

Жүрегі ол мениң муғаллимнің,
Жақсы адам еді өзі де аса.

Корреспондент

Ол жүректі ким дегенге салдыңыз?

Бас врач

Әбенов дегенге—Зарымбет зорға.

Биринши медсестра

Бул жерде ырасын айтпақ керекти,
Салынды ол жүрек бир парахорға.

Корреспондент

Парахорға?! Онда, атын сызаман.

(Блокнотынан атын өширеді)

Бас врач

Сызбай турың еле, Әбенов деген
Бираз жылдан берли белгили адам.
Ел ишинде жермен атанған менен,
Ұеш жерде, ұеш қашан ол усланбаған.

Биринши медсестра

Усланыуы шәрт пе?

Бас врач

Жумысыңа бар.
Бул жерде былшылдап турыпсаң куры!

Сенсиз-ақ тексерер органдағылар,
Егер усланбаса болмайды-уры.
Бул кәрада жууылмаған қасықтай
Неғып жүрсең, бар сен, жумысыңа кет!

(Корреспондентке)

Ғошшым, жазып ал сен бәрін асықпай,
Набиев хызметін айрықша көрсет.
Биз милиция хызметкерлери емеспиз,
Парахор ма, саудагер ме, бәри бир бизге.
Ұәммесине теңдей хызмет етемиз,
Жүрмеймиз ұешкимнің қылмысын излеп.

Биринши медсестра

(Корреспондентке)

Рас, парахорға салынды жүрек,
Оның аты-жөнин парахор деп жаз.

Бас врач

Бар деймен исиңе, саған не керек?!

(Корреспондентке)

Буның аты-жөнин жалахор деп жаз.

Корреспондент

Мен қылмыс табыуға келмедим бунда,
Өзлериң сөйлесиң, кетемен онда.

Бас врач

Басланған исимиз болмасын шала,
Қой, қарағым, келип кеткениң болмас.

(Биринши медсестраға)

Дурыс айтып турыпты хабаршы бала,
Менде дауың болса, соң келип даулас.

Биринши медсестра кетеди.

Профессор

Биз жолын тутамыз медицинаның,
Ол адамды бұрын көрген емеспен.
Биз ойлаймыз емлеу, дауалау жағын,
Ол жағына кеуил бөлген емеспен!

Биринши медсестра

(есиктен келип)

Кеуил бөлиу керек ол жағына да,
Дени саудың бәрине де исенбе.

Корреспондент

Барып турған тирсек қыз екен жүдә.
Уңкыл-шұңқылына түсинбесем де,
Тартыслы мәселе екен буныңыз,
Шешиуге келмедим бул мәселени.
Жаңалыққа толы бул өмиримиз,
Жаңалықлар қызықтырады мени.
Ужыбатлы ис бул не деген менен,
Операциялар исленди қәйтип?
Жазыу ушын мен де анлайын терең,
Барлығын қалдырмай бериңиз айтып?

Бас врач

Барлығын айтамыз қәзир биз саған,
Бул медицинаның жаңа усылы.

(Профессорды көрсетип)

Минекей, бизлерде биринши маман...

Корреспондент

Токтаңыз, алды бұрын сол кисини
Барып көрсек қалай болады екен?

Бас врач

Көрсеніз жүриңиз, мине биз тайын.

Корреспондент

Сөйлесип көрейин мен оның менен,
Баслаң қәне, сүүретке де алайын.

Бәри кетеди.

Перде

ҮШИНШИ САХНА

Бас врачтың кабинети. Бас врач бир өзи. Ашыулы. Ол телефон номерлерин тере баслайды.

Бас врач

Биринши бөлим бе? Ғе, қалайсызлар?
Жолымбетованы жиберің маған.

(Орнынан турып)

Қапылмас онындай ешкибас қызлар,
Мен оны жумыстан қууаман, тамам!
Алжасқан екенмен, ұақ, әттегене,
Ол жүдә биз бенен ойнаған екен!
Ауылдың қызы ғой деп жүрсем еле,
Жақ-жарыстырыуын қоймаған екен.
Әп-әнедей истен кемшилик тауып,
Жүргенлигин кара шаппаттай қыздың?!
Аппақ бетимизге күйени жағып,
Сирә-дә менсинежақ емес бизди.

(Арман-берман жүре баслады)

Биринши медсестра келеди.

Б а с в р а ч

(Оның бастан аяғына гәзелли түрде сер салып)

Халатың ақ сениң, жүрегің қара,
Түйени ийт етип көрсетежақсаң.
Кимди етежақсаң, қәне, масқара?!
Ойнама биз бенен, еле сен жассаң!
Бар ма өзи сениң басыңда мийиң?
Көзлерің үлкен де, сөзлерің майда.
Мәкеме деген де, билсең, өз үйиң,
Абрайға тилеклес болғаның қайда?

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Анаў күнги гәптиң изиме еле?
Ойланып көр, айтып едим дурысын.

Б а с в р а ч

Көрсетемен сениң көзине еле,
Ондай болған дурыслығың қурысын!
Қәсийетсиз екенсең, басың қалтаңлап!

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Қызбаңыз, докгор, ашыў деген араз.

Б а с в р а ч

Айтқызып қоймайман саған балтамтап,

*(Столдың үстинен бир бет қағазды алып,
оған жақынласып, үстине қолы менен урып).*

Жумыстан шығасаң, мә, арзанды жаз!

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Бирдей хызмет етип жүрмен жумалап,
Шықпайман жумыстан, шығаман не деп?

Б а с в р а ч

Сен де май ишине түскен кумалақ,
Кумалақты алып таслаўым керек.

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Ғе, еле солай ма? Қәдирдан докгор,
Шығарыўға көп исиңиз бар шығар.
Мына қылығыңа күлким де келип тур.
Ойлап көриң, кемисиңиз бар шығар.

Б а с в р а ч

Дени саўма буның, естен танған ба?!
Бир ойлап көрсеңо ақыл-хуўш пенен!
Бизлар уллы исти қолға алғанда,
Шуғылланып жүрсең майда ис пенен.

Нәбиевти күнлеп, бизлерди күнлеп
Аяқларымыздан шалажақсаң ба?
Ойлап жүрсең еле бизлерди ким деп?
Бизлер қақпыз қанша қара жақсаң да.

Профессор қуўанып кирип келеди

П р о ф е с с о р

Сүйенип жүрипти ол кроватьқа,
Жүрек тебиси де ҳәзирше саррас.

Б а с в р а ч

Достым, қутлықлайман, саў бол, бирақ та
Шырысты бузып тур мына жарамас.

П р о ф е с с о р

(Жаман көзи менен қызға қарап)

Өспес бала өнбес даўды даўлайды,
Ийтлер үре береди ғой кәрўанға.

Б а с в р а ч

Өмир оты барлық ұақта лаулайды,
Сөнбейди ол қар, жауынлар жаўғанда.

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Үрип жүрген ийт емеспен, адамман,
Суў емеспен отты сөндиретуғын.
Шынлықты шаң басса, қалай шыдайман,
Сизлер тийип тұрсыз зейнине бүгин.

П р о ф е с с о р

Күнлеп хәм қызғанып, гинә, мин тағып,
Жүргенлер сирә дә бизлерге дос па?
Бизлерге кәўпекли ғәремет жаўып,
Шығаражақ бул уллы исти пушка.

Операция болатуғын күни бул
Қарсы шықты идералды исиме.
Сол күни баслады жаман қылығын.

Б а с в р а ч

Хаў, еле солай ма?! Онда усы дә,
Қәр бәлени баслап жүрген бурыннан?

П р о ф е с с о р

Қәтте өгә кетти жұмысын таслап.

Б а с в р а ч

(Биринши медсестраға)

Хабарым жоқ еди ондай сырыңнан,
Әуелден сумырай екенсең, найсап!
Еле бул дүньядан өтерсең зарлап,
Ишинди жайлайды жалынлы хәўир.
Постты таслап кетсе, егер дә, солдат,
Билесең бе, оның жазасы аўыр.
Сен дә өз постыңды таслап кеткенсең,

Енди отырады сени ким аяп?
Өз абырайынды өзиң төккенсең,
Ақыры, иследиң аўыр жынаят.

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Мойныма аламан ол қылмысымды,
Бирақта оның да себеплери бар.

(Профессорға)

Ислеген жынаят ислерди енди,
Сизлердиң дә түсинбегиниз дәркар.

П р о ф е с с о р

Айт, қандай жынаят иследик бизлер?
Аўзыңа келгенин айта берме сен!

Б а с в р а ч

Жаман тырнақ арасынан кир излер,
Мин тағарсаң хәтте Айға, Күнге сен.

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Докторсыз ғой, ақ қараны айырың,
Шапшый бермең аўға түскен балықтай,
Гүнаңыз қасында мениң айыбым
Түйениң қасында тұрған тауықтай.

Биринши врач қолына газета ұслап қаплығып кирип келди.

Б и р и н ш и в р а ч

Яшасын! Яшасын! Там-там, тара-там.

*(Гә профессорды, гә бас врачты алма-гезек
қушақлап, сүйип)*

Бул шадлы хабарға кулак түриңлер!

(газетадан көрсетип)

Минекей Нурылла күлип караған,...
Мына газетаны оқып көриңдер!
Қутлықлайман! Қутлықлайман, досларым,
Яша, берекет тап, досғым Нурылла!

(Олардың кеуилсиз екенін көріп)

Қайда кетти бүгінлиги йошларың!
Бундай емес едиңиз ғой бурында?!

Б а с в р а ч

(биринши медсестраны көрсетип)

Мына сэрүиназ-дә! Не дейсең буған?
Пүткил ел қуғаглап атырған ұақта,
Қырынлау, уятлау емес пе саған?
От қоя алмасаң енди топыраққа!

(газетаны алып)

Минекей газета, халықғың айнасы,
Мә, оқы мынаны көзинди ашып.

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Тийкарсыз мақтаудың бар ма пайдасы?!
Мақтаулар сизлерге болмас минәсип!

Мени маскаралап үстимнен күлиң.
Ар соты бир ұақта шақырар сизди.
Минген қайығыңыз тесик ғой, билиң,
Гүнә теңизине батырар сизди.

Б а с в р а ч

Айт, қәне бизлерден не гүнә таптың?
Жаман ба уллы истиң басына барған?!
Неге сен буншама аңғытқа шаптың,
Сен гирбиң табарсаң хәттеки қардан?!

Билесең бе, мына хирург достым
Жанын алып қалды нешше-нешшениң,

Ұах, нетесең енди, жанады ишим,
Түсинбегенине сендей гешшениң.

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Шықпас жанның себепшиси болдыңыз,
Хызметлериңизге кем тас қоймайман.
Не бир, не бир аұырыұды жеңдиниз,
Буның ушын сизлерди мен сыйлайман.

П р о ф е с с о р

Сонда сениң сыйлағаның усы ма?

Б а с в р а ч

Аұзымыздан келтирдиң ғой қара қан,
Тентектей түкирип жүрсең мушыңа.
Оңған екенбиз дә медсестрадан!

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Сыйлайман. Бул мениң жүрек сөзлерим,
Ислегенсиз журтқа соншама саұап.
Бирақ та, бирақ та соңғы гезлери
Жүрипсиз бир талай гүнә арқалап.

Ол гүнаңыз аұыр зил қара тастан!
Ах, оның салмағы түсип тур маған.
Бул ушын сизлерди кешире алмаспан,
Болмаса жүзлериң ысықдур маған.

Б а с в р а ч

Кеуилди музлагар хәм де еригер,
Еки ушлы екен сөзлери буның.

П р о ф е с с о р

Сөзлери гә зәхәр, гә шийрин-шекер,
Нәрсе түсинбедим, айтқанда шынын.

Б а с в р а ч

Ансат па, ансат па өли жүректі,
Орнынан көширип тирилгиу деген.
Уллы ислерди хэм жақсы нийетти
Сонша жек көресен қызғаныш пенен.

Хәтте хукиметтин газетасына,
Жазылған нәрсеге иванғың келмес.
Қандай қыяллар бар сениң басында,
Қәнекей, биз бенен анықлап сөйлес?!

Салғыласып турыуды қой биз бенен,
Адам да өз исин өзи күнлер ме?
Мүддәхән не, айт жасырмай, гизнемей,
Бизлер ойнап жүрген жоқпыз бул жерде!

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Ойнап жүрсиз адам жүреги менен.

П р о ф е с с о р

Ким ойнап жүрипти? Абайлап сөйле!
Жүректі салдық өз тилеги менен.
Болған жоқ бизлерде хеш қандай хийле.

Б и р и н ш и в р а ч

Басылар ма десем буның из беті
Баратыр ғой кем-кем насырға шауып.

(Б и р и н ш и м е д с е с т р а ғ а)

Кем бе, қәне, хирургтин хызметі?
Кутқарды адамға дөнгенде қәуип.

Б а с в р а ч

(Б и р и н ш и м е д с е с т р а ғ а)

Сен еле ойнаған екенсен, о-ха!
Жумыстан шығасң хәзирден баслап!

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Егер маған жуттырсаң да курбақа,
Усы пикиримнен қайтпайман хеш уақ.

П р о ф е с с о р

Сөзлери жанымды баратыр тырнап,
Хадал исимизди харам десе бул!
Хәммемиз бир жақпыз, бир өзи бир жақ.

Б а с в р а ч

Хәй, сирә ағармас сениң кесеуиң.

Б и р и н ш и в р а ч

Аяўға болмайды, яқ оны хеш те,
Тырыспайды жәмийетлик мәп ушын.
Ол душпан жаңаға, прогресске,
Қозғау керек оның жынаят исин!

Жумыстан шығарыу еле аз буған,
Зыянкес ғой бул қыз, тартсын сазайын!
Қәне, қәлем, қағаз бериндер маған,
Үстинен қатырып акт жазайын.

Б а с в р а ч

Жаз қәне,

Биринши врач стол үстинен қағаз, қәлем алып, жаза бас-
лайды.

Б и р и н ш и в р а ч

(дауыслап)

„Дүзилди бул акт бүгин,
Февральдың он сегизинши сәнеси...“

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

(өзинше)

Жазсын мейли, қолын иркіп хәлегім,
Ғақыйқаттың қырдан жүрер кемеси.

Қанша қыйналсам да, шексем де азап,
Көтеремен ғақыйқатлық байрағын.
Шынлықтың қоллары гей ұақта узак,
Көп ұақта табасаң мекан жайларың.

Қурамалы китап кеўил дегениң,
Не бир жумбағы бар шешиўи қыйын.
Булар түсинбей тур ойымды мениң,
Кеўилди кеўилге қосыўың қыйын.

Аңғарыў да қыйын кимниң кимлигин,
Ким биледи, кимниң кандай ойы бар?!
Сонша инта менен айтқан шынлығым
Буларға жаманлық болып туйылар.

Бир-бирин түсинбей кисилер еле,
Қанша алжасыққа жол қойып атыр.
Мениң ғақлығымды түсинер еле,
Хәзирше әйтеўир қол қойып атыр.

Бас врач, профессор хәм биринши врач актке қол қояды.

Б а с в р а ч

(Биринши медсестраға)

Сен жуўап бересең заңның алдында,
Енди қолға түстиң шағаўық шаян!

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Ким жуўап береді кимниң алдында,
Бул мәселе хәзир болады аян.

(қыялға берилип)

Қандай қыянет бул! Жақсының жанын
Зая еттиңиз ғой нәкәс жаманға.

Соны билип мениң төзсейди жаным,
Бул аўыр саўда ғой билген адамға.

Жақсы адам еди, жүреги таза,
Ғақыйқатлық ушын гүресер еди.
Қыс күни түнерип турса да аза,
Оның кеўилинде гүл өсер еди.

Биреўди муңайтып жүрген адамды,
Ийт етинен бетер жек көрер еди.
Сыйлайтуғын еди ата-анамды,
Ол бизиң үйлерге көп келер еди.

Өзи жасар еди бизиң аўылда,
Ашшыны-душшыны көрген еди ол.
Күйип қалғанымда өрттин ұағында,
Етинен ет кесип берген еди ол.

Хәммеге жақсылық етип жүр еди,
Қарамас еди ол ким болғанына.
Жақсы жүрек еди оның жүреги,
Усындай жүректин қор болғаны ма?!

П р о ф е с с о р

„Мынаў жақсы адам, мынаў жаман“ деп
Жазып қойылмаған пешанасына.

Б а с в р а ч

Зыян ойламаймыз, бул исиң әнтек,
Бизлер адамзаттың хеш баласына.

Б и р и н ш и в р а ч

Медицина ушын хәмме бир, билсең,
Жоқары адамгершилиқ бар бунда.

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Медицина емес, егер түсинсең,
Жуўап беріу керек хұждан алдында.

Б а с в р а ч

Биз жууап беремиз, нийетимиз хақ,
Теңдей хызмет етип жүрмиз бәршеге.

П р о ф е с с о р

Биз жууап беремиз, хұжданымыз пәк.

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Жууап бериң онда мына нәрсеге.

Пауза

Пайда болар ҳәзир басқа мәнзере,
Көриңиз қәнекей көзиңиз бенен.
Мын рет еситип жүргеннен гөре,
Абзалырақ болар бир рет көрген.

С а х н а а й л а н ы п к е т е д и .

ТӨРТИНШИ САХНА

Далаңлық. Қос терек. Аспанда бултлардың уйлығысып жыл-
жып жүргені көринели. Қос теректің қасынан Жақсы адам өтип
баратырғанда сахнаға Нәкәс адам жууырып кирип келеди.

Н ә к ә с а д а м

Тоқта! Тоқта, деймен Жанабай, тоқта!

Ж а қ с ы а д а м

(артына қайрылып қарап)

Бунша не аяғыңды өгиз басқандай
Мен сендей ақмақты бермен сотқа,
Енди ирке алмайсаң мени хеш қандай!

(жүре баслайды)

Н ә к ә с а д а м

(алдына дизерлеп турып)

Достым, жалынаман, жалбарынаман:
Соңғы рет мениң гүнамды кеш сен?

(Аяқларын сүйип)

Мен жууадай солып, болмайын тамам.

Ж а қ с ы а д а м

(жеркениш пенен)

Сен қанша бай болсаң соншелли пәссең!
Тур қәне, орныңнан!

(Ол тикейеди)

Адамсаң сен де
Адам болып сөйлес сен мениң менен.
Қалай сен өзинди санайсаң кемге,
Ақыры, дәрежең емес ғой төмен.

Н ә к ә с а д а м

Парахор де, пәс де, нәкәс де мени,
Мени сотқа берме, тек өтинишим,
Гөрқау де, жермен де, топас де мени,
Жоқ ғой мениң сеннен көп өтинишим.

Аяғыңа қояйын мен басымды,
Достым, қәлесеніз, қулық болайын.
Табайын сен ушын түрлі хасылды,
Курортқа барсаңыз пулық болайын.

(Қалтасынан бир пачка ақша шығарып)

Мә, мынаны ал.

Ж а қ с ы а д а м

(Өзинше ойланып)

Алсам қалай болар?
Алып қалаларда сайран етсем хәс...

П а у з а

Алтын периштени жолдан шығарар,
Қайтайын райдан, ол ойым болмас.

(оған)

Мәкеме баслығы бола тура сен,
Қыянет еткенсең халықтың мүлкіне.
Яқ, бұған шыдап туралмаспан мен,
Алдатып қоймаймыз сендей тұлкіге!

Н ә к ә с а д а м

Тұлкі де, қасқыр да, маймыл да мейли,
Ғақың бар әзезүл, шайтан десең де,
Бирақ, тюрьма болып кетпесин кейни.

Ж а қ с ы а д а м

Тюрьма ем болады сендей кеселге,
Мына қолындағы қарам ақшалар,
Халықтың қадал пулы хәм де көз жасы,
Қам гербиштен салынды ғой бақшалар.

Н ә к ә с а д а м

(ақшасын көрсетип)

Ал, мыналар?

Ж а қ с ы а д а м

Тас гербиштің ақшасы,
Сап болған адамсыз, енди гөнердин,
Хүжданың пәк емес, шириген ләтте.
Ғақын жеп халықтың, нәрестелердің,
Хүкіметгі алдап жүріпсең хәтте.

Н ә к ә с а д а м

Ләтте де, ыбырсық, мусор де мейли,
Сот алдында мени бир бенде етпе.
Күшигин болайын, „күшим“ де мейли,
Бирақ, журт алдында шерменде етпе.

Ж а қ с ы а д а м

Қашшан-ақ шерменде болған адамсан,
Көринип тур бизге ишек-қарының.

Н ә к ә с а д а м

Кешир мени, сен берекет табарсан.

(ақшасын ұсынып)

Ең болмаса ал мынаның ярымын.

Ж а қ с ы а д а м

Көрсетпе көзиме ақшаларыңды,
Қайтадан қалтаңа, қәне, салып қой!
Пул ұшын сатпайман намыс-арымды,
Мен нәмәрт емеспен, мени танып қой!

Нәкәс адам қоллары қалтырап, ақшаларын кисесине салады.

Н ә к ә с а д а м

(өзинше ойланып)

Сөйлесем, бетине қаратпай атыр,
Расын айтқанда, бул өжет адам.
Үйректей суу шашып, жолатпай атыр,
Қайтадан жалынып көрейин бұған.

(Аяғына бойын таслап жалынады)

Достым, ая мени, бала-шағам бар,
Бирге өскен едик муңайтпа мени.
Шағым жазсадағы басқа адамлар,
Достым, жалынаман, сен айтпа мени.

Ж а қ с ы а д а м

Мениң аяғыма жығылма нәкәс,
Жолымнан қайтпайман, болма аўара,
Тийгизбе қолыңды, қолларың патас,
Оның менен алып жүрсең сен пара!

Н ә к ә с а д а м

(өзинше)

Қанша жалындым, хеш пайда бермес,
Айтысып көрейин мен буның менен.
Баўыры тас екен, хасла еримес,
Қәне, бунда қандай дәлил бар екен?

Хәр сөзи жаныма батып баратыр,
Қайдан биле берер булардың бәрин?
Аңлыған душпаным, тоқтап тура тур,
Бир шерттип көрейин кеўилиңнің тарын.

(Жақсы адамға)

Парахорлығымды, жерменлигимди,
Көрген адам бар ма, айт соны маған.
Сен соны дәлиллеп бересең енди,
Болмаса жаманлық етемен саған,
Мен сениң өзиңнен алдым ба пара?

Ж а қ с ы а д а м

Қалай сен аласаң берген болмасам?

Н ә к ә с а д а м

Басқадан алдым ба? Көрдің бе сирә!
Былышыңды тоқтат, көрген болмасан!

Ж а қ с ы а д а м

Көрген адамлар бар. Бергенлер де бар.
Әбден гүжирейип кетипти еңсең.

Н ә к ә с а д а м

Бәри жалған, жала, барлығы бийкар!

Ж а қ с ы а д а м

Бериўге көплерди мәжбүрлегенсен,
Алғансаң параны тәўир жумыс деп,
Алғансаң атақ я лаўазым ушын.
Сен ойламағансаң буны қылмыс деп,
Минекей, әбигер болып турысың.

Н ә к ә с а д а м

Қуры былшылды кой! Дәлилин бар ма?

Ж а қ с ы а д а м

Дәлилим бар.

Н ә к ә с а д а м

Айт, қәнекей!

Ж а қ с ы а д а м

Шапшыма!

(Қолтығынан қағазларды шығарып)

Ал, не дейсең онда бул қағазларға?

Н ә к ә с а д а м

Абайлы бол, кейини питпес жақсыға,
Белли енди қандай адам екеңнің,
Мени ақмақ дейсең, өзиңсең ақмақ!
Өзиң муғаллимсең, прокурормедиң —
Үстимнен буншама материал топлап?!

Ж а қ с ы а д а м

Сен билмейсең жәмийетлик күшлерди,
Жәмийеттен гөре саған пул жуўық.

Көре тура бул жарамас ислерди
Жүре берейин бе көзимди жумып?!

Ол ушын прокурор болуым шэрт пе?
Муғаллиммен—жэмийеттиң көзимен.
Биз дәкки беремиз сендей нэмэргке!

Н э к э с а д а м

Абайлы бол, ұақ, деп жүрме изинен.

Ж а қ с ы а д а м

Ұақ дейтуғын ұағың келип тур сениң
Саған енді тюрьма ашады кушақ.

*(Кетиүге қайымласады, Нәкэс адам алдынан кескес-
леп шығып, қолын услайды)*

Ұазынды қой, жибер қолымды мениң!
Көзиме көринбе, жолымды босат!

*(Қолын қағып жиберип жүре баслайды. Нәкэс адам
оның артынан барып, оны бир ауыр зат пенен ура-
ды. Жақсы адам жығылады. Нәкэс адам оның қал-
тасына қолын суғып, қағазларды алып өзиниң кисе-
сине салып қояды).*

Н э к э с а д а м

Сонша жылағанда көнбедин сорлы,
Мине енди күла дүзде жатысың.
Шырадай сөнди ме көзлериң нурлы?!

(Қалтасының тусын көрсетип)

Қанша мен урындым мына хат ушын!
Бул хатларды енди жағаман отқа.
Соның менен бул ис тамам болады.

(оған қарап)

Бар енди о дүньядағы сотқа,
Үйиңде қайғылы намаң болады.

Бережақ пулым да қалтамда қалды,
Тек саған жыназа буйырған екен.
Бир арзагөй бул дүньядан жоғалды,
Барып турған бир қасымкер жан екен.

(Қорқып, дөгерегине алақлап қарап)

Енди ол өледі қаны уйысып,
Дөгеректе жан жоқ, мениң бир өзим,
Енди мен кетейин әстен жылысып,
Биреу-миреу көрип қалып жүрмесин.

Сахна бир заман бос турады. Әлленемірден кейин бир врач пенен бир медсестра (*Профессор менен 1-медсестра*) қобдйларын көтерип кирип келеди. Жақсы адамның жүрегін, пульсларын тексере баслайды. Мурнына дәри ийискетеди, укол салады хэм т. б. медициналық жәрдемлер ислейди.

В р а ч

Төбесине ауыр зат пенен урып,
Қалдырып кетипти тас бауыр адам.
Өлип қалады екен диңкеси курып,
Хабар бермегенде басқа бир адам.

Қәнекей ол адам қолға түскенде,
Пирин арқасына таңар-ем оның.
Тоқтап тур еле сен жауыз шерменде,
Түбинде қолыма түсерсең мениң!

П е р д е

БЕСИНШИ САХНА

Үшинши сахнадағы көринис қайталан ады

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

(Профессорға)

Қолыңызға түсти сол жауыз мине,
Айтқан сөзиңизди еске түсирин.
Пирин арқасына таңғаның қәне?
Ким кимнен сорайды енди кеширим?

Ядыңызда бар ма, усы ўакыя,
Болып өткен еди көп жыл илгери.
Қасыңызда мен де бар едим сонда,
Июнь ба, июль ма, жаздың күнлери...

Пауза

Оннан бери он жыл өтті арадан,
Эстен түсирейін мен есиңізге.
Қамалып та келди ол нәкәс адам,
Кейін екеуі де тап болды сизге.

Сиз оны жаўыз деп әбден жек көріп,
Ядымда, гижинип қатты сөктіңіз.
Бирақта...

Пауза

Жақсының жүрегін беріп,
Бул сапары оған хызмет еттиңіз.

Профессор

Енди мен түсіндим, жүдә кеш бирақ,
Ол дүзде жатқанда барған мен едим.
Не қылып қойдым мен? Исим патырат!
Душпаныңа бердим оның жүрегін.

Не қылып қойдым мен?! Уақ-ўақ! Қум гелле!
Шебине шертилип кетти ғой намам.
Ғапылда қалдым ғой, егер билгенде
Салмас едим оның жүрегін оған.

Бунындай боларын кимлер биліпти,
Өкинишим өргер болды ишимди.
Нәкәс, бир пул қылды арзыў-үмитти.
Муңлы қылды мениң уллы исимди.

Билмей бәлентликтің ашлық боларын,
Оған бийкар өрмелейди екенбіз.
Уллылық ишінде пәслик боларын
Бизлер гейде серлемейди екенбіз.

(Биринши медсестраға)

Кешир қарындасым, дегбірден састым,
Енди бул кәтелик қайтып болмағай.
Мен уллы гүзарда жүріп адастым,
Өмир деген де бул сыңсыған тоғай.

Мен жақсы адамға қылаплық етип,
Өзимнің жолыма дузақ қурыппан.
Гүзарым соқпаққа айланып кетип,
Мине, басқа жерден шығып турыппан.

Биринши медсестра

Соң биліп турыпсыз, әуел билмедің,
Жақсылық, жаманлық болармыш егіз,
Мен сизди хәзир-ақ кеширер едим,
Жүрегін ийесине қайгып берсеңіз.

Профессор

(ойланып)

Қалай болар екен енди бул жағы?

Бас врач

(өкинишли)

Болар ис болды ғой, қой сен қарындас.

(Профессорға)

Орнынан қозғама жүректі тағы,
Аспан жерге түспес, жер де ойылмас.

Биринши медсестра

Докторларға болар қалай ислесе...
Аспан жерге түсіп, жер ойылмайды.
Бирақ жүрек өз орнына түспесе
Арды қыйнайды.

Профессор

Хүжданды қыйнайды.

Бас врач

(хайран болып)

Сонша мийнетимиз шыға ма пушқа?
Биз қалай шешеміз бул мәселени?

Профессор

(ойлы пишінде)

Ислегеним саўаппа, я қылмыс па?
Ах, усы мәселе қыйнап тур мени.
Қылмыс дейин десем, ийгиликли ис,
Саўап дейин десем еткенім қылап!

Бас врач

Ол қалай, ол қалай болады қылмыс?!
Ийгиликли ис ғой, ойланың бирақ.
Соншама жан қыйнап исленген ислер,
Сонша маңлай терлер күйип кете ме?!

Биринши медсестра

Жақсыға қылаплық етилсе егер,
Айтың, абрайды бийиклете ме?

Бас врач

(Биринши медсестраға)

Кейинге шегиниў үлкен масқара,
Уллы истен кемшиликти излеме!
Мархумның жүреги соқса басқада,
Абырай емес пе хәммемизге де?

Қарындасым, өткен иске салаўат.
Қалай еткен менен, болар ис болды.
Бәримизге тағылмасын жаман ат,
Абрайды қолдан бермейик енди.

Бул даўды хәзирден туўарып бирге,
Татыў ислесейик, хеш ким күлмесин.
Бул сырды тисиннен шығарып жүрме,
Хәттеки ең жақын достың билмесин.

Бизлер бақырысып сырды алдырсақ,
Масқарамыз шығар, қалай онамыз?
Егер усы турысында қалдырсақ,
Абырай, данқ ийеси бизлер боламыз.

Биринши медсестра

Хақыйқатлық деген, данқтан да уллы.

Профессор

(Бас врачқа)

Бул ҳадал сөз. Хақыйқаттың усағын
Сақлаў керек сирә гирбиң түсирмей.
Оты жанып гүрлеп турған ошағын
Сақлаўымыз керек қозын өширмей.

Шынлық деген саўлатлы шын, әлбетте,
Хәмме де жетиўге инкар етеди.
Шынлықтың алдында адамзат хәтте
Уллы ислерди де бийкар етеди.

Бүгин көзим жетти бир хақыйқатқа,
Минген бийигимнен түсемен енди.
Абырай, данқ, жақсы нәрсе, бирақта.
Солардың бәринен кешемен енди.

Саза

(Жоқарыдан гүңиренип)

Бәрекелла, бар екенсең дүньяда,
Өмирине, кеўилине нур жаўсын!
Илайым, мәртебең болсын зыяда,
Сендей адам менен әлем нурлансын!

Б а с в р а ч

Бул кимниң даўысы күдиретли, ҳөктем,
Гүлдирмама киби гүркиреп кетти.

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Ол даўыс шықты ғой аспаннан, көктең,
Хәтеки дийўаллар дирилдеп кетти.

(Қаны қағылады)

Б а с в р а ч

Ким екен бул? Кимсең ишкериге кир,

Нәкәс адам хүрейленип, қаўлығың кирип келеди.

Мен ким екен десем, Әбенев, сен бе?

Н ә к ә с а д а м

Бираз ўақтан берли мазам қашып жүр,
Еки күннен берли уйқы жоқ менде.

П р о ф е с с о р

Неге, неге сениң түриң хүрейли?
Қорқыныш сезилер еки көзиңнен?

Н ә к ә с а д а м

Еки күннен берли жинли сүрейли.
Бир қара көлеңке қалмас изимнен.

Уйлығысып турар қара булт бөлып,
Жүрегимниң соғысын ол тыңлайды,
Түнлерде кәтимниң тусына келип,
„Жүрегимди қайтып бер“ деп қыйнайды.

Қорқыныш қоршап тур мени бүгін дым,
Жақсы ғой маған бүйтип жасамаған.
Ол қуўды, мен қашып бунда тығылдым,
Хәзир келип қалды ол босағаға.

Б и р и н ш и м е д с е с т р а

Биреўдиң жүрегин қайтып бер онда.

Н ә к ә с а д а м

Ийеси өлген ғой, беремен не деп?
Сен өйтип бийқая, бийәдеп болма!

(Әрўақ пайда болады)

Ә р ў а қ

Өлген адамға да жүреги керек,
Қайтып бер сен мениң жүрегенемди.
Журттың сеннен көрген жәбири көпдур,

(Профессорға)

Жүрексиз қалдырдың мениң денемди,
Тап алған жериңе қой оны, доктор!

Жүрегимди салсаң космоновтқа,
Яки бир әжайып шайырға берсең,
Разы болар ем барлық ўақытта.
Доктор, сен қалайша алжасып жүрсең?

Жүрегимди бир нәкәсқа бергенше,
Тилким-тилким етип тасламайсаң ба?!
Мен қайтып айланып тағы келгенше
Сал оны мұтәж хәм жақсы инсанға.

С а з а

Жақсыны хұрметлең тири гезинде,
Жақсы сөзлерге хәм гүлге бөлеңлер!
Жүрегине тиймең, турсын өзінде,
Хәтте өлгенде де жәбирлеменлер!

Болса да қолыңда әжайып хөнер,
Жүрегин нәкәсқа берип қор етпе!
Рухын тирилтпек болсаңыз егер,
Естелик орнатың жақсы жүрекке!

П Е Р Д Е .

МАЗМУНЫ

Қадир тутқан аяулым Төлепберген! Ш. Сейтов 6

Жер айлансын дослықтың көшерінде

Ленин	16
Көкте қуяш қалсын, жерде жақсылық	17
Тәбиятқа тәне	18
Мақтаныш	—
Дүнья сөйлей билер	19
Биз қушақ ашамыз ашылыуларға	20
„Мен хаққында..“	23
Ана	—
Қартайыуға асықпаңызлар	24
<u>Тәрдіклер</u>	25
Өмир судыу	26
Мәңгі булақ	27
Комсомол жасларға	—
Женис	28
Хадал адамлардың жүрегі	30
Тартылыс заңы	31
Бола	—
„Илхам алсам..“	32
Терме	33
„Гүлдирлетсе гүлдирмама..“	34
Бир адамның өзи бир дүнья	35
„Гейде өзим..“	36
„Көнлим-жақсылыққа..“	—
„Тәбият дақ..“	37
„Мұхаббатты жаздың деп..“	—
Шайыр тәбияты	38
Өмирдің бәри той емес	39
<u>Менин жүрегім</u>	40
Бұрын	—
„Достым далаларға..“	41
„Мен жорғаға“	42
„Жақсы нәрселер көп..“	—
Қурбы-қурдасларыма	43
„Бүгін ой-пикир..“	—
Сүйсіндим, гүрсіндим	44
Ғарры дийхан ойлары	45
„Журтым жамалына..“	46
„Қуғанаман дәуиримнің..“	47

„Бәхәрде суу деген..“	48
„Аппақ қырманларды..“	—
„Сары иреңдерди..“	49
Ауыл таңдары	50
Жана қуғаныш	—
Ана-жер дебдиуи	53
Бирәдарлық	58
Жақсылық	69
„Тағулық тағамы..“	60
„Жыллы сезімлердин..“	61
Сабыр етпен, адамлар	62
Низамийге	63
Бердақ	64
Тууысқан түркмен халқына	—
<u>Таппалым</u>	65
„Дәртимди түсінер..“	66
„Мен өзим ең жақсы..“	—
„Менин жаным өмир шайтасы..“	67
„Асқын ба сен..“	—
Сүрниксеніз де	68
Салмақсызлық	69
Қарама-қарсылық	—
„Гүллениу тилеймен..“	70
<u>Минезим бар</u>	71
Достыма	—
Бәри сеніки болсын	72
Сенин хәр келгенің бәхәр келгендей	—
Сауал	73
„Жақсылардың көңлинде..“	74
„Судыу қызлар..“	—
„Жүрегі тас..“	75
„Асқар тау..“	—
Пүтинлик	76
„Шайпамайман адамлардың..“	77
Аспаннан алағат бултлар көшпекте	—
Бәхәр келгенде	78
Драмалық поэма	—
Жақсы адамның жүрегі	79

На каракалпакском языке

Тулепберген Матмуратов

ДОБРОТА

Стихи и драматическая поэма

Издательство „Каракалпакстан“
Нукус—1986

Редакторы Ш. Аялов.
Художник М. Бурханов
Худ. редакторы И. Қыдыров
Тех. редакторы З. Алламурастов
Корректоры А. Парназарова М. Бектурғанова.

ИБ 2192

Териўге берилген ўақыты 14.02. 86 ж. Басыўға рухсат
етилген ўақыты 28.05. 86. РК 30559. Қағаз форматы
84x108 1/32 № 2. Көлеми 3,75 баспа табак.
6,30 шәртлибаспа табак. 3,67 есап баспа
табак. Заказы 72 Тиражы 3000. Баҳасы 60 тийин

„Қаракалпакстан“ баспасы, 742000. Нөкис қаласы,
К. Маркс көшеси, 9.

ККАССР. Баспа, полиграфия ҳәм китап саўдасы ислери бойынша
мәмлекетлик комитетиниң „Правда“ ның 50 жыллығы атындағы
Нөкис полиграфкомбинаты.
742000, Нөкис қаласы, К. Маркс көшеси, 9.